

УДК 811.162.1(076)
ББК 81.415.3
Е76

Рецензенты:

Щесняк К., доктор филологических наук, профессор
(кафедра славистики Гданьского университета);

Пометько Н.К., кандидат филологических наук, доцент
(ГрГУ им. Я.Купалы).

Рекомендовано Советом филологического факультета ГрГУ
им. Я. Купалы.

Ерома, Ж.И.

Е76 Историческая грамматика польского языка = Gramatyka historyczna
języka polskiego : метод. реком. / Ж.И. Ерома, А.Т. Павлюкевич. –
Гродно : ГрГУ, 2010. – 71 с.
ISBN 978-985-515-300-0

Рассматривается историческая грамматика польского языка: памятники
польской письменности, их графика, фонетика и морфология. Адресовано студентам
специальности «Славянская филология».

УДК 811.162.1(076)
ББК 81.415.3

ISBN 978-985-515-300-0

© Ерома Ж.И., Павлюкевич А.Т., 2010
© Учреждение образования
«Гродненский государственный
университет имени Янки Купалы», 2010

ВВЕДЕНИЕ

Методические указания по курсу «Историческая грамматика польского языка» предназначены для специальности 1-21 05 04 – Славянская филология. Они ориентируют учащихся на ту информацию, которая обычно является базовой при изучении в университете указанного выше курса.

Студенты, изучающие историческую грамматику польского языка в белорусских вузах, сталкиваются с трудностями, которые связаны с тем, что доступные учебники написаны сложно. Это затрудняет подготовку к практическим занятиям, а интерпретация результатов различных фонетических и морфологических процессов становится невозможной. Используя данные методические указания, преподаватель получает возможность ориентировать студента на правильный поиск необходимой информации по каждой теме.

В основу данного издания легли 17 тем по исторической грамматике польского языка: «Miejsce języka polskiego wśród języków świata», «Źródła do badań historii języka polskiego», «Grafia tekstów staropolskich», «Prasłowiański system wokaliczny», «Rozwój grup tautosylabicznych **tort*, **tolt*, **tert*, **telt*, **ort*, **olt*», «Rozwój sonantów», «Przegłos **e*, **ě*», «Jery», «Samogłoski nosowe», «Zmiany iloczynowe polskich samogłosek», «Palatalizacje przedhistoryczne», «Polskie procesy spółgłoskowe», «Rzeczownik», «Zaimek», «Przymiotnik», «Liczebnik», «Czasownik».

Каждая тема содержит подробный список проблем, сформулированных в виде вопросов, на которые студент должен ответить при подготовке к практическому занятию. Она включает также необходимые приложения в виде диалектологических и исторических карт, фрагментов памятников польской письменности, таблиц, синтезирующих необходимую грамматическую информацию, и др. Предусмотрен также список учебной литературы, в некоторых случаях имеется список дополнительной литературы по теме. Для практического закрепления полученных знаний методические указания отсылают студентов к сборнику упражнений по исторической грамматике: Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008.

1. MIEJSCE JĘZYKA POLSKIEGO WŚRÓD JĘZYKÓW ŚWIATA

PYTANIA:

1. Pochodzenie języka polskiego. Języki indoeuropejskie: języki tocharskie, języki indyjskie, języki irańskie, języki anatolijskie (hetyckie), języki tracko-ormiańskie, języki greckie, języki albańskie, języki italskie (romańskie), języki celtyckie, języki germańskie, języki bałtyckie, języki słowiańskie.
2. Rozpad wspólnoty praindoeuropejskiej. W jaki sposób wyodrębniły się rodziny języków indoeuropejskich? Podać etapy migracji ludów indoeuropejskich. Języki peryferyjne i centralne.
3. Etapy rozwoju bałto-słowiańskiej wspólnoty językowej.
4. Pojęcie języka prasłowiańskiego. Okresy kształtowania się języka prasłowiańskiego. Na jakiej podstawie ustala się pokrewieństwo języków słowiańskich?
5. Rozpad wspólnoty prasłowiańskiej. Grupy dialektalne zespołu zachodniosłowiańskiego.
6. Cechy wspólne języków zachodniosłowiańskich.
7. Cechy wspólne języków lechickich.
8. Początki języka polskiego. Plemiona, z których ukształtowało się państwo polskie. Dialekty języka polskiego.
9. Periodyzacja dziejów języka polskiego według Z.Klemensiewicza. Jakie kryteria podziału zostały zastosowane przez językoznawcę?

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – S. 15 – 22.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: Państwowe Zakłady Szkolne, 1972. – S. 7 – 31.
3. Lehr-Spławiński, T. Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój / T. Lehr-Spławiński. – Warszawa: PWN, 1978. – S. 19 – 78.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, 1999. – S. 4 – 12.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 15 – 23.
6. Walczak, B. Zarys dziejów języka polskiego / B. Walczak. – Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. – S. 17 – 31.

DODATKOWE OPRACOWANIA:

1. Brückner, A. Dzieje języka polskiego / A. Brückner. – Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1960. – S. 15 – 44.
2. Urbańczyk, S. Periodyzacja dziejów języka polskiego // Szkice z dziejów języka polskiego. – Warszawa: PWN, 1968. – S. 123 – 139.

ZAŁĄCZNIKI:

1. Ugrupowanie dialektów indoeuropejskich ok. 2000 r. p.n.e.
2. Obszar prasłowiański ok. I-II ww.
3. Rozpad wspólnoty prasłowiańskiej.
4. Etapy rozwoju języka polskiego.
5. Język polski i jego dialekty.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 1 nr 1 – 14.

2. ŹRÓDŁA DO BADAŃ JĘZYKA POLSKIEGO

PYTANIA:

1. Najdawniejsze zabytki języka polskiego:
 - a) zabytki epoki przedpiśmiennej;
 - b) najstarsze dane z epoki piśmiennej.
2. Zabytki polskie XV – XVI wieku:
 - a) zabytki prozy i poezji religijnej;
 - b) zabytki poezji i prozy świeckiej;
 - c) kroniki;
 - d) teksty prawne;
 - e) glosy, mammotrekty, słowniki.

PODRĘCZNIKI:

1. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: Państwowe Zakłady Szkolne, 1972. – S. 33 – 52.
2. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, 1999. – S. 12 – 19.
3. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 23 – 27.
4. Walczak, B. Zarys dziejów języka polskiego / B. Walczak. – Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. – S. 56 – 66.

ZAŁĄCZNIKI:

6. Fragment *Dagome iudex*.
7. Fragment *Bulli gnieźnieńskiej*.
8. Fragment *Bogurodzicy*.
9. Fragment *Psałterza floriańskiego*.
10. Fragment *Biblii królowej Zofii*.

11. Fragment *Kazań świętokrzyskich*.

12. Fragment *Kazań gnieźnieńskich*.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Граматыка historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 2 nr 1 – 4.

3. GRAFIA TEKSTÓW STAROPOLSKICH

PYTANIA:

1. Jakie alfabety wykorzystwały języki słowiańskie dla stworzenia własnych systemów graficznych? Alfabet, na podstawie którego powstał alfabet polski.
2. Typy pisowni staropolskiej. Podać cechy charakterystyczne dla pisowni prostej (niezłożonej), pisowni złożonej pierwszego i drugiego stopnia.
3. Chronologia rozwoju pisowni staropolskiej. Zabytki reprezentujące różne typy pisowni staropolskiej. Czym się różni pisownia staropolska od pisowni współczesnej?
4. Czy można w odniesieniu do okresu staropolskiego mówić o ortografii, tj. o zasadach pisowni, o normie ortograficznej? Kiedy powstaje polski system ortograficzny?
5. Pierwsze próby normalizacji grafii polskiej. Pierwsi reformatorzy grafii polskiej:
 - a) *Traktat o ortografii polskiej* Jakuba Parkosza (Parkoszowica):
 - zasady ortograficzne, wiersz demonstrujący zasady ortografii,
 - stosunek do traktatu czeskiego Jana Husa,
 - rola traktatu w rozwoju ortografii polskiej,
 - rola traktatu w badaniach fonetyki historycznej,
 - praktyczne zastosowanie reguł zaproponowanych w traktacie;
 - b) rola *Traktatu o ortografii* Stanisława Zaborowskiego w rozwoju ortografii polskiej.
6. Normalizacja polskiej grafii i ortografii przez drukarzy polskich.
7. Zasady współczesnej pisowni polskiej.

PODRĘCZNIKI:

1. Jakuba Parkosza *Traktat o ortografii polskiej* / oprac. M. Kucała. – Warszawa: PWN, 1985. – S. 13 – 15, 31 – 33, 77 – 78, 109.
2. Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – S. 91 – 99.
3. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: Państwowe Zakłady Szkolne, 1972. – S. 53 – 62.
4. Lehr-Spławiński, T. Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój / T. Lehr-Spławiński. – Warszawa: PWN, 1978. – S. 93 – 100.
5. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, 1999. – S. 19 – 26.

6. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 27 – 41.
7. Walczak, B. Zarys dziejów języka polskiego / B. Walczak. – Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. – S. 66 – 71.

DODATKOWE OPRACOWANIA:

1. Brückner, A. Jak brzmiał język polski w r. 1136? // A. Brückner Początki i rozwój języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa: PWN, 1974. – S. 27 – 41.
2. Brückner, A. Traktat Parkoszów ortograficzny // A. Brückner Początki i rozwój języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa: PWN, 1974. – S. 105 – 113.
3. Staropolskie przekłady psalterza // Rozprawy Komisji Językowej. – 1996. – T. XLI (2). – S. 35 – 38, 47 – 48, 77 – 78.
4. Urbańczyk, S. Rozwój ortografii polskiej / S. Urbańczyk // Język Polski. – 1955. – XXXV (2). – S. 81 – 93.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 3 nr 1 – 10.

4. PRASŁOWIAŃSKI SYSTEM WOKALICZNY

PYTANIA:

1. Wczesnoprzasłowiański system samogłoskowy.
2. Tendencja do przechodzenia różnic iloczynowych w jakościowe.
3. Prawo otwartej sylaby. Zabiegi powodujące powstanie sylab otwartych.
4. Struktura sylaby. Zasada wzrastającej dźwięczności.
5. Późnoprzasłowiański system wokaliczny:
 - a) monoftongi, połączenia dyftongiczne, sonanty;
 - b) samogłoski szeregu przedniego i tylnego;
 - c) różnice iloczynowe samogłosek;
 - d) wymowa **ě*, **ь*, **ѣ* i sonantów.
6. Akcent i intonacja w języku przasłowiańskim:
 - a) dwa typy intonacji przasłowiańskiej;
 - b) akcent przasłowiański;
 - c) rozwój akcentu na gruncie polskim;
 - d) akcent inicjalny w dialektach polskich;
 - e) następstwa zmiany miejsca akcentu.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 41 – 67.

2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 63 – 64, 82 – 84.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 24 – 25, 27 – 29.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 28 – 33, 56 – 61.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 62 – 65, 87 – 90, 100 – 104.
6. Walczak, B. Zarys dziejów języka polskiego / B. Walczak. – Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. – S. 71 – 76.

DODATKOWE OPRACOWANIA:

1. Kuraszkiewicz, W. Ślady akcentu inicjalnego w staropolszczyźnie // Kuraszkiewicz, W. Polski język literacki / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa – Poznań: PWN, 1986. – S. 410 – 416.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 4 nr 1 – 8.

ZAŁĄCZNIKI:

13. Ustalenie się akcentu.
14. Zestawienie genezy głosek polskich.

5. ROZWÓJ GRUP **tort, *tolt, *tert, *telt, *ort, *olt*

PYTANIA:

1. Rozwój tautosylabicznych grup nagłosowych.
2. Rozwój tautosylabicznych grup śródgłosowych:
 - a) w języku polskim;
 - b) w językach wschodniosłowiańskich;
 - c) na południe od Karpat i Sudetów.
3. Chronologia rozwoju grup tautosylabicznych.
4. Nieregularności w rozwoju grup tautosylabicznych i ich przyczyny:
 - a) rusycyzmy;
 - b) bohemizmy;
 - c) wpływy gwarowe.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 123 – 127.

2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 64 – 67.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 31 – 32.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 31 – 34.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 97 – 100.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 5 nr 1 – 6.

ZAŁĄCZNIKI:

15. Niemetatyzowane kontynuanty **tort* (>*tart*).
16. Rozwój grup śródgłosowych w językach słowiańskich **tort*, **tolt*, **tert*, **telt*.

6. ROZWÓJ SONANTÓW **r̥*, **l̥*, **r̥̥*, **l̥̥*

PYTANIA:

1. Sylabotwórcza funkcja sonantów.
2. Przyczyny i chronologia rozwoju prasłowiańskich sonantów.
3. Rozwój **r̥*. Nieregularny rozwój **r̥*.
4. Rozwój **r̥̥* w zależności od sąsiedztwa fonetycznego:
 - a) przed spółgłoskami przedniojęzykowo-zębowymi twardymi;
 - b) przed innymi spółgłoskami, przeobrażenia fonetyczne powstałej grupy głosek.
5. Rozwój **l̥* w różnym otoczeniu spółgłoskowym:
 - a) po spółgłoskach wargowych;
 - b) po spółgłoskach zębowych;
 - c) po spółgłoskach tylnojęzykowych.
6. Rozwój **l̥̥* w różnym otoczeniu spółgłoskowym:
 - a) po spółgłoskach wargowych przed przedniojęzykowo-zębowymi;
 - b) po spółgłoskach wargowych przed innymi niż przedniojęzykowo-zębowe;
 - c) po spółgłoskach zębowych;
 - d) po spółgłoskach tylnojęzykowych *č*, *ž*, które powstały z *k*, *g* w rezultacie pierwszej palatalizacji tylnojęzykowych.
7. Odstępstwa od reguł rozwoju sonantów o podłożu regionalnym.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 117 – 122.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 67 – 70.

3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 32 – 34.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 34 – 37.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 94 – 97.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 6 nr 1 – 14.

ZAŁĄCZNIKI:

17. Rozwój sonantów.
18. Stwardnienie spółgłosek przed 'ar z *řT.

7. PRZEGŁOS *e, *ě

PYTANIA:

1. Istota przegłosu i warunki wpływające na wynik procesu.
2. Przegłos lechicki.
3. Przegłos polski.
4. Chronologia przegłosu *e, *ě.
5. Następstwa przegłosu:
 - a) wymiany samogłoskowe;
 - b) powstanie miękkich fonemów spółgłoskowych;
 - c) defonologizacja *i – y*.
6. Odstępstwa od przegłosu:
 - a) pozorny brak przegłosu;
 - b) zanik form z przegłosem;
 - c) formy oboczne z przegłosem i bez przegłosu;
 - d) wyrównanie analogiczne w paradygmacie;
 - e) nieregularny przegłos (brak odpowiednich warunków);
 - f) fałszywy przegłos.
7. Przegłos w gwarach.
8. Przegłos prasłowiański a przegłos *e, *ě.
9. Przegłos *e, *ě a apofonia praindoeuropejska.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 76 – 83.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 70 – 74.

3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 27 – 28.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 37 – 42.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 76 – 82.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego. Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: Изд.-во ГрГУ, 2008. – § 7 nr 1 – 14.

ZAŁĄCZNIKI:

19. Przegląd **e*, **ě*.

8. JERY

PYTANIA:

1. Miejsce jerów w systemie samogłoskowym (w końcowej fazie epoki prasłowiańskiej). Pozycja, rola, pochodzenie, iloczyn jerów.
2. Zanik i wokalizacja jerów, chronologia tych procesów.
3. Wokalizacja jerów w sąsiedztwie *j*.
4. Wyrównania analogiczne:
 - a) wyrównania w paradygmatach rzeczowników;
 - b) *e ruchome analogiczne*.
5. Wzdłużenie zastępcze jako wynik zaniku jerów słabych.
6. Konsekwencje zaniku i rozwoju jerów:
 - a) nowe oboczności samogłoskowe;
 - b) powstanie samogłoski pozbawionej zdolności palatalizujących;
 - c) powstanie nowych samogłosek długich;
 - d) zmiany w sylabach, uchylenie prawa otwartej sylaby;
 - e) powstanie nowych grup spółgłoskowych na skutek upodobnień różnego typu, powstanie głosek węzła morfologicznego;
 - f) zmiany systemu iloczynowego samogłosek.
7. Kontynuanty jerów w gwarach.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 111 – 117.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 75 – 77.

3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 30 – 31.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 42 – 45.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 71 – 75.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 8 nr 1 – 24.

ZAŁĄCZNIKI:

20. Zanik i wokalizacja jerów.

9. SAMOGŁOSKI NOSOWE

PYTANIA:

1. Geneza nosówek.
2. Swoistość prasłowiańskich samogłosek nosowych. Warianty palatalne, iloczynowe, kombinatoryczne.
3. Etapy rozwoju nosówek na gruncie polskim:
 - a) nosówki w zabytkach reprezentujących grafikę niezłożoną;
 - b) utrata różnicy barwy nosówek z zachowaniem iloczynu;
 - c) rozwój nosówek w XV – XVI w.
4. Sposoby zapisu nosówek:
 - a) grafia nosówek w tekstach staropolskich;
 - b) zbytek po raz pierwszy notujący literę *a*;
 - c) zbytek staropolski drugiej połowy XV w. starannie odróżniający obie nosówki;
 - d) archaizmy ortograficzne w nazwach własnych.
5. Sposoby rekonstrukcji barwy i iloczynu nosówek.
6. Procesy towarzyszące rozwojowi nosówek.
7. Procesy utraty (denazalizacji) i nabycia (nazalizacji) nosowości.
8. Samogłoski nosowe w gwarach. Zróżnicowanie form zaimków.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 80 – 82.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 29 – 30.

4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 51 – 55.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 82 – 87.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 9 nr 1 – 12.

ZAŁĄCZNIKI:

21. Rozwój samogłosek nosowych.

10. ZMIANY ILOCZASOWE POLSKICH SAMOGŁOSEK

PYTANIA:

1. Istota iloczasu.
2. Źródła różnic iloczasowych samogłosek:
 - a) opozycje iloczasowe samogłosek odziedziczonych z języka prasłowiańskiego;
 - b) wydłużenie zastępcze;
 - c) kontrakcja;
 - d) wpływy spółgłosek półotwartych w wyrazach typu *góra, pióro, który* i in.
3. Ściągnięcie w języku polskim:
 - a) ściągnięcie starsze i jego wyniki w różnych językach słowiańskich:
 - w wygłosie rzeczowników;
 - M. l.p. rzeczowników na **bje*;
 - M. l.p. rzeczowników na **bja*;
 - N. l.p. rzeczowników na *-a*;
 - N. l.p. rzeczowników na *-i*;
 - D. l.mn. rzeczowników na *-i*;
 - w odmianie złożonej przymiotników;
 - w śródgłosie rzeczowników.
 - b) nowsze:
 - w formach bezokolicznika i czasu teraźniejszego czasowników;
 - w formach zaimków dzierżawczych.
4. Rozwój iloczasu staropolskiego:
 - a) sposoby oznaczania samogłosek długich i krótkich w zabytkach staropolskich;
 - b) rola traktatów Jakuba Parkosza i Stanisława Zaborowskiego w określeniu czasu zmian iloczasowych w języku polskim;
 - c) powstanie samogłosek pochylonych;
 - d) wymowa samogłosek pochylonych;
 - e) los głosek samopochylonych.
5. Samogłoski ścieśnione (pochylone) w gwarach.

PODRĘCZNIKI:

1. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 77 – 80.
2. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 25 – 27.
3. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 46 – 51.
4. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 65 – 71.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 10 nr 1 – 11.

ZAŁĄCZNIKI:

22. System samogłosek ustnych z pierwszej połowy XVI w.

11. PALATALIZACJE PRZEDHISTORYCZNE

PYTANIA:

1. System konsonantyczny języka prasłowiańskiego.
2. Trzy palatalizacje spółgłosek tylnojęzykowych: warunki, wyniki, chronologia.
3. Palatalizacje przez *j:
 - a) spółgłoski wargowe + j;
 - b) spółgłoski przedniojęzykowe zwarte *d, t* + j;
 - c) spółgłoski przedniojęzykowe szczelinowe *s, z* + j;
 - d) spółgłoski tylnojęzykowe *k, g, x* + j.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 129 – 132, 134, 140, 145, 152 – 154.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 85 – 89, 95.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 40 – 41.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 63 – 65.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 104 – 109.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 12 nr 1 – 12.

ZAŁĄCZNIKI:

23. Prasłowiański system konsonantyczny.
24. Palatalizacje przedhistoryczne.

12. POLSKIE PROCESY SPÓŁGŁOSKOWE

PYTANIA:

1. IV palatalizacja spółgłosek tylnojęzykowych.
2. Źródła głoski *x*.
3. Rozwój **ř*.
4. Powstanie fonemów *f, f'*:
 - a) z zapożyczeń;
 - b) w wyniku upodobnień w grupach spółgłoskowych;
 - c) w wyniku upodobnienia i uproszczenia w regionalnej grupie *chw*.
5. Powstanie i rozwój *walczenia*.
6. Dyspalatalizacje spółgłosek:
 - a) dyspalatalizacja spółgłosek zmiękczonej powstałych po zaniku **b*;
 - b) dyspalatalizacja spółgłosek palatalnych odziedziczonych z prasłowiańszczyzny jako wynik:
 - palatalizacji przez *j* w grupach *dj, tj*;
 - palatalizacji tylnojęzykowych;
 - c) mazurzenie jako skrajny wypadek dyspalatalizacji;
 - d) dyspalatalizacja wygłosowych spółgłosek wargowych palatalnych;
 - e) dyspalatalizacja rodzima a stwardnienie spółgłosek na wzór czeski w wyrazach typu *serce, wesele, obywatel, śmiertelny, skazitelny*.
9. Rozwój grup spółgłoskowych:
 - a) redukcja grup spółgłoskowych:
 - redukcja *-w-* w grupach *-bw-, -rw-, -chw-*;
 - redukcja w grupach typu *-pn-, -bn-, -dn-*;
 - redukcja w grupie *-gd-*;
 - redukcja w grupach trójspółgłoskowych *-stn-, -zdn-, -rdn-, -rdc-, -ldn-, -stb-, -stl-*;
 - b) wzmacnianie grup spółgłoskowych;
 - c) asymilacje w obrębie grup spółgłoskowych:
 - regresywne asymilacje pod względem dźwięczności;
 - regresywne asymilacje pod względem miękkości, w tym również nieregularny i regionalnie zróżnicowany rozwój grup *śr', źr'*;
 - d) rozsuniecie artykulacyjne w grupach spółgłoskowych powstałych po zaniku jerów;
 - e) zmiana staropolskiej grupy *-kn-*.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 129 – 132, 134 – 137, 140 – 143, 145 – 155.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 85 – 100.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 34 – 41.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 65 – 82.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 104 – 136.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 13 nr 1 – 26.

13. RZECZOWNIK

PYTANIA:

1. Kategorie gramatyczne rzeczownika w języku prasłowiańskim.
2. Podział na deklinacje w języku prasłowiańskim.
3. Zmiany trójczłonowej struktury morfologicznej rzeczownika praindoeuropejskiego w strukturę dwuczłonową:
 - a) zanik końcówek konsonantycznych oraz redukcja samogłosek tematycznych;
 - b) powstanie samogłosek monoftongicznych z dyftongicznych połączeń *głoska tematyczna + końcówka*;
 - c) konsonantyzacja dyftongów tematycznych;
 - d) palatalizacje.
4. Polski a prasłowiański podział na deklinacje, wzrost roli rodzaju gramatycznego.
5. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju męskiego l.p. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:
 - a) mianownik:
 - zmiany postaci tematu rzeczowników *deklinacji spółgłoskowej*;
 - b) dopełniacz:
 - zanik końcówek deklinacji na *-i-* oraz *deklinacji spółgłoskowej*,
 - ekspansja końcówki deklinacji *ŷ-tematowej*,
 - podstawa semantyczna repartycji końcówek *-a, -u*,
 - fakultatywność występowania końcówek *-a, -u*, wypadki sformalizowania różnic znaczeniowych, na przykład *przypadku 'losu' – przypadku 'formy gramatycznej'*;

c) celownik:

- końcówki wychodzące z użycia w języku prasłowiańskim,
- ekspansja końcówki deklinacji *ŷ-tematowej*,
- los końcówki deklinacji *-ŏ-*, *-jŏ-*;

d) biernik:

- powstanie kategorii żywotności,
- relikty dawnych form B. w wyrażeniach typu *wyjsć za mąż*,
- rozszerzenie form D. w funkcji B. w odniesieniu do rzeczowników nieżywotnych w wyrażeniach typu *tańczyć poloneza* oraz we frazeologizmach typu *mieć nosa*;

e) narzędnik:

- końcówki wychodzące z użycia,
- współcześnie używana końcówka *-em* jako regularna kontynuacja dwóch końcówek prasłowiańskich;

f) miejscownik:

- końcówki wychodzące z użycia,
- relikty dawnej końcówki deklinacji spółgłoskowej w związku frazeologicznym *we dnie i w nocy* (porównaj *w dniu*),
- zwężenie zakresu występowania końcówki deklinacji *ŏ-tematowej*,
- ekspansja końcówki deklinacji *ŷ-tematowej*,
- wycofanie rezultatów drugiej palatalizacji tylnojęzykowych w związku ze zmianą końcówki;

g) wołacz:

- końcówki wychodzące z użycia,
- los końcówki deklinacji *ŏ-tematowej*,
- relikty dawnej końcówki deklinacji *ŏ-tematowej* w formach typu *Boże, człowiecze, Kozacze, głupcze* (porównaj *człowieku, Kozaku*),
- ekspansja końcówki deklinacji *ŷ-tematowej*,
- wycofanie rezultatów pierwszej palatalizacji tylnojęzykowych w związku ze zmianą końcówki.

6. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju męskiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:

a) mianownik (wołacz):

- pochodzenie końcówki *-i* w rzeczownikach osobowych,
- wprowadzenie końcówki B. do M. rzeczowników nieosobowych,
- pochodzenie i repartycja końcówki *-e*,
- kształtowanie kategorii żywotności, kategorii męskożywotności;

b) dopełniacz:

- pochodzenie końcówki *-ŏ* oraz ograniczenie zasięgu jej występowania,
- pochodzenie i repartycja końcówek *-ŏw*, *-i*, *-y*, konkurencja końcówek w wyrażach typu *pokojów//pokoi, złodziejów//złodziei*;

- c) celownik:
- ekspansja końcówki deklinacji *ǫ-tematowej*,
 - końcówki wychodzące z użycia,
 - pochodzenie oraz okres występowania końcówki *-am*;
- d) biernik:
- powstanie kategorii męskoosobowości oraz zmiany repartycji końcówek;
- e) narzędnik:
- końcówki wychodzące z użycia oraz relikty typu *przed czasy*,
 - pochodzenie oraz los końcówki *-mi*;
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki;
- f) miejscownik:
- staropolskie kontynuanty końcówek deklinacji na *-ǫ-*, *-jǫ-* w okresie staropolskim i we współczesnym języku polskim,
 - staropolska końcówka *-och*, jej geneza i użycie terytorialne,
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki.
7. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju nijakiego l.p. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:
- a) mianownik (biernik, wołacz):
- współczesne kontynuanty końcówek prasłowiańskich,
 - rola procesów fonetycznych w kształtowaniu końcówek deklinacji *jǫ-tematowej*,
 - zmiany w tematach dawnej deklinacji spółgłoskowej;
- b) dopełniacz:
- tendencja unifikacyjna dotycząca końcówki dawnej deklinacji na *-ǫ-*, *-jǫ-*;
- c) celownik:
- unifikacja końcówki dawnej deklinacji na *-ǫ-*, *-jǫ-*,
 - końcówki wychodzące z użycia;
- d) narzędnik:
- końcówki wychodzące z użycia,
 - staropolska końcówka innowacyjna *-im* w rzeczownikach na *-bje*,
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki;
- e) miejscownik:
- staropolski kontyuant w wyrazach typu *w pisani*, *czynieni*,
 - ograniczenie zasięgu występowania dawnej końcówki *-e*,
 - pochodzenie i repartycja współczesnej końcówki *-u*.
8. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju nijakiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:
- a) mianownik (biernik, wołacz):
- współczesne kontynuanty końcówek prasłowiańskich,
- b) dopełniacz:
- pochodzenie końcówki *-ø*,
 - staropolskie innowacje w wyrazach typu *wybrzeże – wybrzeży*, *rozdroże – rozdroży*;
- c) celownik:
- końcówki wychodzące z użycia,
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki;

- d) narzędnik:
- końcówki wychodzące z użycia oraz relikty typu *przed laty, dobrymi słowy*,
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki;
- e) miejscownik:
- staropolskie kontynuanty końcówek prasłowiańskich w okresie staropolskim i we współczesnym języku polskim,
 - staropolska końcówka *-och*, jej geneza i użycie terytorialne,
 - pochodzenie współcześnie dominującej końcówki.
9. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju żeńskiego l.p. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:
- a) mianownik:
- rzeczowniki samogłoskowe i spółgłoskowe,
 - przejście rzeczowników samogłoskowych do grupy spółgłoskowych,
 - zmiany w tematach dawnej deklinacji spółgłoskowej,
 - repartycja końcówek *-ǎ, -ā*;
- b) dopełniacz:
- los końcówek prasłowiańskich, pochodzenie końcówek polskich,
 - pochodzenie końcówki staropolskiej *-ej* w D. (C., Ms.);
- c) celownik:
- pochodzenie końcówek *-e, -i* (po stwardniałych *-y*),
 - końcówka będąca polską innowacją doby staropolskiej;
- d) biernik:
- końcówki rzeczowników dawnej deklinacji na *-i-* oraz deklinacji spółgłoskowej,
 - końcówki rzeczowników mających w M. l.p. *-ǎ, -ā*,
 - ekspansywność końcówki *-ę*,
 - forma reliktowa *panią*;
- e) narzędnik:
- procesy fonetyczne w dawnych końcówkach a współczesna końcówka N.;
- f) miejscownik:
- pochodzenie końcówek *-e, -i* (po stwardniałych *-y*),
 - końcówka będąca polską innowacją doby staropolskiej;
- g) wołacz:
- końcówki współczesne kontynuujące stan prasłowiański,
 - końcówka innowacyjna w rzeczownikach deminutywnych i hipokorystycznych.
10. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju żeńskiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów:
- a) mianownik, biernik, wołacz:
- końcówki odziedziczone z prasłowiańszczyzny,
 - ekspansywność końcówki *-e* w okresie nowopolskim, rywalizacja końcówek *-e, -i* (*wsie – wsi, postacie – postaci*);
- b) dopełniacz:
- końcówki *-i, -ø* jako regularne kontynuanty końcówek prasłowiańskich, zasady ich repartycji we współczesnym języku polskim,

- formy *kuchni//kuchen*, a także *szyj*, *zmij* wobec *nadziei*, *zbroi* jako przejaw konkurencji końcówek *-i*, *-ø*;
- c) celownik:
- los końcówki *-ьmъ*,
 - współcześnie dominująca końcówka i jej pochodzenie,
 - staropolska końcówka *-om*;
- e) narzędnik:
- pochodzenie i zasady użycia współczesnych *-mi*, *-ami*,
 - ekspansywność końcówki *-ami*;
- f) miejscownik:
- kontynuanty końcówek prasłowiańskich,
 - współcześnie dominująca końcówka,
 - ekspansywność końcówki *-ach*,
 - staropolska końcówka *-och*, jej geneza i użycie terytorialne.
11. Powstanie deklinacji mieszanej polskich rzeczowników:
- a) kształtowanie odmiany rzeczowników pospolitych r.m. na *-a*, *-o*,
 - b) kształtowanie odmiany rzeczowników typu *sędzia*,
 - c) kształtowanie odmiany rzeczowników własnych typu *Jagiello*,
 - d) los form M. l.p. rzeczowników zbiorowych *bracia*, *księża*.
12. Rzeczowniki w formie liczby podwójnej:
- a) szczątki liczby podwójnej rzeczowników w okresie staropolskim,
 - b) szczątki liczby podwójnej rzeczowników w stałych zwrotach, przysłowiach oraz w paradygmatach l.mn.
13. Główne tendencje rozwoju deklinacji rzeczowników:
- a) tendencja do uproszczenia odmiany:
 - zmniejszenie ilości paradygmatów,
 - zmniejszenie ilości końcówek,
 - ekspansywność końcówek,
 - wyrównania analogiczne w tematach,
 - zmiany w zakresie kategorii liczby;
 - b) tendencja do komplikacji odmiany:
 - semantyzacja polskiej fleksji,
 - czynnik fonetyczny jako przejaw tendencji do komplikacji polskiej fleksji.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 266 – 312.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 102 – 128.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 56 – 84.
5. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk:

Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 89 – 109.

6. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 184 – 213.

ZAŁĄCZNIKI:

25. Deklinacja męska.
26. Deklinacja nijaka.
27. Deklinacja żeńska.
28. Liczba podwójna.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 14 nr 1 – 24.

14. ZAIMEK

PYTANIA:

1. Grupy znaczeniowe prasłowiańskich zaimków. Zaimki, które nie przetrwały do dzisiaj, oraz zaimki, które zachowały się w stanie szczątkowym w zwrotach frazeologicznych.
2. Typy odmiany zaimków prasłowiańskich.
3. Odmiana zaimków rodzajowych w języku prasłowiańskim (wariant twar-dotematowy, miękko-tematowy).
4. Zmiany w odmianie zaimków rodzajowych na gruncie języka polskiego:
 - a) pochodzenie form D. i C. l.p. r.m., r.n. *tego, samego, owego, temu, samemu, owemu*;
 - b) powstanie formy M. l.p. r.m. *ten*;
 - c) zrównanie form N. i Ms. l.p. r.m. i r.n., powstanie wariantu miękko-tematowego i twar-dotematowego w N. i Ms.;
 - d) historia zaimka anaforycznego **jb, *ja, *je*:
 - los form M. l.p.;
 - pochodzenie nagłosowego n- w formach typu *do niego, nim, nią* i związane z tym procesy perintegracji i absorpcji morfologicznej;
 - staropolska forma B. l.p. r.m. *ji*, przyczyny jej zaniku, jej ślady we współczesnym języku polskim;
 - ortotoniczne warianty *jego – go, jemu – mu* i ich pochodzenie;
 - wyriatywność semantyczna form D. zaimków osobowych *jego, jej, ich*;
 - e) pochodzenie form ściągniętych zaimków dzierżawczych;
 - f) powstanie kategorii żywotności w B. l.p.;
 - g) męskoosobowe formy zaimków rodzajowych w l.mn.
5. Odmiana zaimków bezrodzajowych (osobowych, zwrotnego, pytajnych) w języku prasłowiańskim.

6. Zmiany w odmianie zaimków bezrodzajowych na gruncie polskim:
 - a) w odmianie zaimków osobowych:
 - powstanie formy *ja*;
 - geneza supletywizmu form *ja – mnie*;
 - zróżnicowania dialektalne form B. z nosówką i bez nosówki;
 - pochodzenie form C. i Ms. l.p. *tobie, sobie* zamiast *ciebie, siebie*;
 - los form B. l.mn. *my, wy*;
 - formy C. w funkcji partykuły ekspresywnej;
 - b) w odmianie zaimka zwrotnego:
 - zmiany funkcjonalne enklitycznej formy B. *się*;
 - formy C. zaimka zwrotnego w funkcji partykuły ekspresywnej;
 - c) w odmianie zaimków pytajnych:
 - pochodzenie form N. *kim*, Ms. *kiem (kim)* w wariantcie twar-dotematowym;
 - w wariantcie miękkotematowym powstanie formy M. i B. *co*; wprowadzenie do D. formy *czego*; zrównanie form N. i Ms.; szczątki dawnego B. we współczesnym języku polskim.
7. Odmiana zaimków we współczesnym języku polskim:
 - a) najważniejsze modele odmiany zaimków;
 - b) czy zaimki są klasą morfologicznie jednorodną;
 - c) jak się dzieli zaimki ze względu na kategorię rodzaju;
 - d) jak się dzieli zaimki ze względu na kategorię przypadku.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 338 – 357.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 128 – 133.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 85 – 84.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 109 – 118.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 276 – 283.

ZAŁĄCZNIKI:

29. Zmiany dotyczące odmiany zaimków **onъ, *jъ*.
30. Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków osobowych.
31. Zmiany w paradygmacie zaimka wskazującego **tъ*.
32. Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków pytajnych.
33. Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków dzierżawczych.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 15 nr 1 – 8.

15. PRZYMIOTNIK

PYTANIA:

1. Według jakich modeli paradygmatycznych odmieniały się prasłowiańskie przymiotniki?
2. Czym się różni rodzaj gramatyczny rzeczowników od rodzaju gramatycznego przymiotników?
3. Kiedy były używane, jakie funkcje składniowe pełniły pierwotnie przymiotniki w odmianie rzeczownikowej i w odmianie przymiotnikowej?
4. Jak długo przetrwało zróżnicowanie semantyczne (określoność – nieokreśloność) przymiotnikowych dubletów fleksyjnych?
5. W jaki sposób odmieniano przymiotniki odmiany prostej?
6. Ślady odmiany prostej we współczesnym języku polskim, ich funkcja składniowa.
7. W jaki sposób tworzone złożone formy przymiotników? Jak się odmieniały?
8. Jakie zmiany zaszły w odmianie złożonej przymiotników:
 - a) haplogogia;
 - b) kontrakcja;
 - c) kategoria żywotności jako przejaw semantyzacji fleksji polskiej;
 - d) kategoria męskoosobowości;
 - e) końcówki oboczne *-im* : *-ym*, *-imi* : *-ymi* a dwa warianty odmiany złożonej przymiotników;
 - f) ujednolicenie D., C., Ms. l.p. r.ż. (w okresie nowopolskim);
 - g) końcówki N. i Ms. l.p. r.m. i r.n. (w okresie staropolskim).
9. Funkcja składniowa przymiotników odmiany złożonej we współczesnym języku polskim.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 323 – 337.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 134 – 136.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 92 – 100.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 118 – 123.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 284 – 288.

ZAŁĄCZNIKI:

34. Formy odmiany prostej przymiotników.
35. Formy odmiany złożonej przymiotników.
36. Rozwój odmiany złożonej przymiotników (deklinacja **ō-*, **jō-* tematowa).
37. Rozwój odmiany złożonej przymiotników (deklinacja **ā-*, **jā-* tematowa).

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Граматыка historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 16 nr 1 – 11.

16. LICZEBNIK

PYTANIA:

1. Kształtowanie się klasy imion o znaczeniu liczebnikowym w języku prasłowiańskim (cechy semantyczne, morfologiczne, składniowe).
2. Powstanie deklinacji liczebnikowej w języku polskim.
3. Odmiana liczebników porządkowych oraz liczebnika głównego *jeden* w języku prasłowiańskim. Zmiany na gruncie polskim.
4. Odmiana liczebnika *dwa*. Zmiany w paradygmacie liczebnika zaczynając od okresu staropolskiego:
 - a) powstanie kategorii męskoosobowości, pochodzenie form *dwu*, *dwóch*, *dwaj*, zmiany rodzajowe dotyczące formy *dwa*;
 - b) uogólnienie formy *dwu* w paradygmacie liczebnika;
 - c) zmiany analogiczne dotyczące C. z końcówką *-om* oraz N. z końcówką *-oma*;
 - d) powstanie nowej końcówki *-óch* w D., Ms.;
 - e) powstanie nowej końcówki *-óm* w C., geneza i status końcówek C. *-u*, *-om*, *-óm* we współczesnej polszczyźnie;
 - f) los formy C. *dwiema*.
5. Odmiana liczebników *trzy*, *cztery*. Innowacje w odmianie liczebników:
 - a) wytworzenie form męskoosobowych;
 - b) pochodzenie form N. *trzema*, *czterema*;
 - c) formy *trzech*, *czterech* w D.
6. Odmiana liczebników od *pięciu* do *dziesięciu*. Zmiany na gruncie języka polskiego:
 - a) pochodzenie form na *-u*;
 - b) powstanie form męskoosobowych;
 - c) historia formy N.
7. Odmiana liczebnika *sto*. Zmiany w paradygmacie liczebnika:
 - a) zmiany wywołane neutralizacją kategorii liczby liczebników;
 - b) zmiany wywołane analogią do paradygmatu liczebnika *dwa*.
8. Liczebniki złożone:
 - a) liczebniki *jedenaste* – *dziewiętnaste*, *dwadzieścia* – *dziewięćdziesiąt*, *dwieście* – *dziewięćset*:
 - geneza prasłowiańska;
 - przekształcenie zestawień w języku polskim;

- odmiana liczebników;
- zmiany dotyczące odmiany liczebników w okresie staropolskim wywołane analogią;

b) odmiana współczesnych liczebników w formie zestawień.

9. Liczebniki zbiorowe:

- a) pierwotne zaimki i przymiotniki w funkcji liczebników zbiorowych;
- b) pierwotna odmiana imion w funkcji liczebników zbiorowych w powiązaniu z ich budową morfologiczną;
- c) powstanie nowego modelu deklinacji liczebników zbiorowych w okresie staropolskim na skutek kontaminowania różnych typów odmiany:
 - uogólnienie tematu rozszerzonego;
 - postać M.;
 - los form typu *dwoj*, *dwoja*, *czwór*, *czwora* a neutralizacja rodzaju gramatycznego w odmianie liczebników zbiorowych;
 - neutralizacja kategorii liczby w odmianie liczebników zbiorowych;
 - przekształcenia syntaktyczne wywołane zmianami morfologicznymi, czyli zasady użycia liczebników zbiorowych we współczesnym języku polskim.

10. Liczebniki ułamkowe:

- a) rzeczowniki w funkcji ułamków;
- b) zmiany w paradygmacie rzeczownika **poľ* w związku ze zmianami semantyki;
- c) *pół* w ułamkach typu *półwtóra(y)*, *półtrzecia(i)* i in.

11. Liczebniki staropolskie z pierwszym członem *sam-* typu *samsiedm*.

12. Liczebniki we współczesnym języku polskim:

- a) morfologiczne (fleksyjne i słowotwórcze) kryteria klasyfikacji liczebników współczesnych;
- b) podział liczebników ze względu na ich strukturę fleksyjną;
- c) podział liczebników ze względu na znaczeniowe (tradycyjne) kryteria klasyfikacyjne;
- d) najistotniejsza różnica między wykładnikami rodzaju męskoosobowego liczebników a formami męskoosobowymi pozostałych imion.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 338 – 358.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 137 – 142.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 100 – 113.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 124 – 129.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 117 – 118.

ZAŁĄCZNIKI:

38. Odmiana liczebnika **dьwa*.
39. Rozwój odmiany liczebników *trzy, cztery*.
40. Odmiana liczebnika **sьto*.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Граматыка historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 17 nr 1 – 16.

17. CZASOWNIK

PYTANIA:

1. Kategorie czasownika w języku prasłowiańskim.
2. Tematy koniugacyjne czasownika.
3. Koniugacje czasownika w języku prasłowiańskim:
 - a) podział na koniugacje w języku prasłowiańskim;
 - b) zmiany przynależności czasowników do klas koniugacyjnych;
 - c) zmiany postaci tematów towarzyszące przekształceniom przynależności koniugacyjnej czasowników;
 - d) powstanie koniugacji na *-m, -sz*;
 - e) stosunek koniugacji polskich do prasłowiańskich.
4. Czas teraźniejszy czasowników w języku prasłowiańskim, zmiany na gruncie polskim:
 - a) powstanie form 3 os. l.p., l.mn.;
 - b) staropolska kontynuacja końcówki 1 os. l.mn., pochodzenie końcówki *-my*;
 - c) odmiana czasownika **byti*, powstanie form nowej odmiany;
 - d) los form liczby podwójnej.
5. Budowa i odmiana, losy form aorystu i imperfektu:
 - a) budowa form aorystu oraz zmiany w zakresie końcówek aorystu;
 - b) budowa form imperfektu, kontrakcja przedhistoryczna w formach aorystu;
 - c) reliktowy charakter wszystkich form czasów przeszłych prostych w zabytkach staropolskich;
 - d) zacieranie różnicy między aorystem i imperfektem poprzez uogólnienie końcówek;
 - e) historia form aorystu czasownika **byti*.
6. Budowa i historia form czasu przeszłego złożonego:
 - a) analityczna postać form czasu przeszłego złożonego;
 - b) wytworzenie form męskoosobowych;
 - c) przekształcenie form czasownika posiłkowego w końcówki fleksyjne;
 - d) zanik form czasownika posiłkowego;
 - e) historyczne podstawy ruchomości współczesnych końcówek fleksyjnych czasowników czasu przeszłego;
 - f) miejsce akcentu w formach 1 i 2 os. l.mn. czasu przeszłego a historia rozwoju

- tych form;
- g) los form liczby podwójnej.
7. Historia trybu rozkazującego:
- a) budowa form trybu warunkowego, zmiany spowodowane przez przyrostek *-i-*;
- b) przyczyny zaniku *-i-* w formach 2, 3 os. l.p., formy oboczne w okresie staropolskim;
- c) zmiany w formach 3 os. l.p. i l.mn.
8. Formy trybu przypuszczającego w języku prasłowiańskim oraz ich los w języku polskim:
- a) złożona struktura form trybu warunkowego;
- b) zmiany odmiany czasownika posiłkowego **byti* w składzie form trybu warunkowego.
9. Imiesłowy czasu teraźniejszego:
- a) imiesłów czasu teraźniejszego czynny: budowa, typy odmiany, relikty zachowane w języku polskim, adverbizacja form odmiany prostej na *-ąc*, pochodzenie imiesłowu przysłówkowego współczesnego, adiektywizacja form odmiany złożonej na *-ący*, pochodzenie imiesłowu przymiotnikowego czynnego;
- b) imiesłów czasu teraźniejszego bierny: budowa, typy odmiany, zachowane we współczesnej polszczyźnie formy odmiany prostej i złożonej.
10. Imiesłowy czasu przeszłego:
- a) imiesłów czasu przeszłego czynny I: budowa, typy odmiany, relikty zachowane w języku polskim, los imiesłowów typu *spadw, pogrzebszy, wstawszy*, pochodzenie imiesłowu przysłówkowego uprzedniego, pochodzenie imiesłowów na *-łszy* typu *padłszy*;
- b) imiesłów czasu przeszłego czynny II: budowa, typy odmiany, adiektywizacja form odmiany złożonej, dawne formy odmiany prostej a współczesne formy czasu przeszłego;
- c) imiesłów czasu przeszłego bierny: budowa, typy odmiany, pochodzenie imiesłowu przymiotnikowego biernego oraz form bezosobowych na *-no, -to*.

PODRĘCZNIKI:

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – S. 358 – 392.
2. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – S. 142 – 165.
3. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – S. 114 – 133.
4. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – S. 130 – 149.
5. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 297 – 318.

ZAŁĄCZNIKI:

41. Czas teraźniejszy.
42. Powstanie deklinacji na *-m*, *-sz*.
43. Aoryst.
44. Imperfekt.
44. Tryb rozkazujący.
45. Tryb warunkowy.

ZADANIA:

Ерома, Ж.И. Gramatyka historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – § 18 nr 1 – 10, § 19 nr 1 – 10, § 20 nr 1 – 7.

PYTANIA DO EGZAMINU

1. Pochodzenie języka polskiego. Języki indoeuropejskie, rozpad wspólnoty praindoeuropejskiej, etapy rozwoju bałto-słowiańskiej wspólnoty językowej.
2. Pojęcie języka prasłowiańskiego. Okresy kształtowania się języka prasłowiańskiego. Pokrewieństwo języków słowiańskich.
3. Rozpad wspólnoty prasłowiańskiej. Grupy dialektalne zespołu zachodniosłowiańskiego.
4. Cechy wspólne języków zachodniosłowiańskich.
5. Cechy wspólne języków lechickich.
6. Początki języka polskiego. Plemiona, z których ukształtowało się państwo polskie. Dialekty języka polskiego.
7. Periodyzacja dziejów języka polskiego według Z.Klemensiewicza, kryteria tej periodyzacji.
8. Najdawniejsze zabytki języka polskiego: zabytki epoki przedpiśmiennej, najstarsze dane z epoki piśmiennej.
9. Zabytki polskie XV – XVI wieku: zabytki prozy i poezji religijnej, zabytki poezji i prozy świeckiej, kroniki, teksty prawne, glosy, mammotrekty, słowniki.
10. Podstawy alfabetu polskiego. Typy pisowni staropolskiej, ich cechy, zabytki reprezentujące te typy. Pisownia staropolska a pisownia współczesna.
11. Pierwsze próby normalizacji grafii polskiej. Pierwsi reformatorzy grafii polskiej. Charakterystyka dwu pierwszych traktatów o ortografii polskiej.
12. Normalizacja polskiej grafii i ortografii przez drukarzy polskich.
13. Wczesnoprasłowiański system samogłoskowy.
14. Tendencja do przechodzenia różnic iloczynowych w jakościowe.
15. Prawo otwartej sylaby. Zabiegi powodujące powstanie sylab otwartych.
16. Struktura sylaby. Zasada wzrastającej dźwięczności.
17. Późnoprasłowiański system wokaliczny: barwa, iloczyn, szeregi samogłosek.
18. Akcent i intonacja w języku prasłowiańskim, rozwój na gruncie polskim, następstwa rozwoju. Akcent inicjalny w dialektach polskich.

19. Rozwój tautosylabicznych grup nagłosowych i śródgłosowych w językach słowiańskich. Rozwój nieregularny i jego przyczyny.
20. Sonanty w prasłowiańskim systemie wokalicznym. Rozwój sonantów **r̥* **r̥̄*.
21. Przegląd polski i lechicki i jego następstwa. Nieregularny przegląd. Przegląd prasłowiański a przegląd **e*, **ě*. Przegląd **e*, **ě* a apofonia praindoeuropejska.
22. Miejsce jerów w systemie samogłoskowym (w końcowej fazie epoki prasłowiańskiej). Zanik i wokalizacja jerów. Wokalizacja jerów w sąsiedztwie *j*.
23. Wyrównania w paradygmatach rzeczowników po zmianach dotyczących jerów, *e* *ruchome analogiczne*.
24. Wzdłużenie zastępcze jako wynik zaniku jerów słabych.
25. Konsekwencje zaniku i rozwoju jerów.
26. Geneza nosówek. Swoistość prasłowiańskich samogłosek nosowych. Warianty palatalne, iloczynowe, kombinatoryczne. Etapy rozwoju nosówek na gruncie polskim oraz sposoby ich zapisu.
27. Sposoby rekonstrukcji barwy i iloczasu nosówek. Procesy towarzyszące rozwojowi nosówek. Procesy utraty (denazalizacji) i nabycia (nazalizacji) nosowości. Samogłoski nosowe w gwarach. Zróżnicowanie form zaimków.
28. Istota iloczasu. Źródła różnic iloczynowych samogłosek. Ściągnięcie jako źródło długości samogłosek: *srarsze*, *nowsze*.
29. Rozwój iloczasu staropolskiego.
30. System konsonantyczny języka prasłowiańskiego. Trzy palatalizacje spółgłosek tylnojęzykowych: warunki, wyniki, chronologia.
31. Palatalizacje przez **j*: spółgłoski wargowe + *j*, spółgłoski przedniojęzykowe zwarte *d*, *t* + *j*, spółgłoski przedniojęzykowe szczelinowe *s*, *z* + *j*, spółgłoski tylnojęzykowe *k*, *g*, *x* + *j*.
32. IV palatalizacja spółgłosek tylnojęzykowych. Źródła głoski *x*.
33. Rozwój **r̥*. Powstanie fonemów *f*, *f'*. Powstanie i rozwój *walczenia*.
34. Dyspalatalizacje spółgłosek.
35. Rozwój grup spółgłoskowych.
36. Kategorie gramatyczne rzeczownika w języku prasłowiańskim. Podział na deklinacje w języku prasłowiańskim. Polski a prasłowiański podział na deklinacje, wzrost roli rodzaju gramatycznego.
37. Zmiany trójczłonowej struktury morfologicznej rzeczownika praindoeuropejskiego w strukturę dwuczłonową.
38. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju męskiego l.p. oraz zmiany w zakresie paradygmatów.
39. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju męskiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów.
40. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju nijakiego l.p. oraz zmiany w zakresie paradygmatów.
41. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju nijakiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów.
42. Przegląd końcówek rzeczowników rodzaju żeńskiego l.mn. oraz zmiany w zakresie paradygmatów.

43. Powstanie deklinacji mieszanej polskich rzeczowników.
44. Rzeczowniki w formie liczby podwójnej.
45. Główne tendencje rozwoju deklinacji rzeczowników.
46. Grupy znaczeniowe prasłowiańskich zaimków. Zaimki, które nie przetrwały do dzisiaj, oraz zaimki, które zachowały się w stanie szczątkowym w zwrotach frazeologicznych.
47. Typy odmiany zaimków prasłowiańskich. Odmiana zaimków rodzajowych w języku prasłowiańskim (wariant twar-dotematowy, miękko-dotematowy).
48. Zmiany w odmianie zaimków rodzajowych na gruncie języka polskiego.
49. Odmiana zaimków bezrodzajowych (osobowych, zwrotnego, pytajnych) w języku prasłowiańskim.
50. Zmiany w odmianie zaimków bezrodzajowych na gruncie polskim.
51. Typy odmiany prasłowiańskich przymiotników. Funkcje składniowe przymiotników różnych typów odmiany.
52. Przymiotniki odmiany prostej. Ślady odmiany prostej we współczesnym języku polskim, ich funkcja składniowa.
53. Przymiotniki odmiany złożonej. Zmiany w zakresie tej odmiany. Funkcja składniowa przymiotników odmiany złożonej we współczesnym języku polskim.
54. Kształtowanie się klasy imion o znaczeniu liczebnikowym w języku prasłowiańskim (cechy semantyczne, morfologiczne, składniowe). Powstanie deklinacji liczebnikowej w języku polskim.
55. Odmiana liczebników porządkowych oraz liczebnika głównego *jeden* w języku prasłowiańskim. Zmiany na gruncie polskim.
56. Odmiana liczebnika *dwa*. Zmiany w paradygmacie liczebnika zaczynając od okresu staropolskiego.
57. Odmiana liczebników *trzy*, *cztery*. Innowacje w odmianie liczebników.
58. Odmiana liczebników od *pięciu* do *dziesięciu*. Zmiany na gruncie języka polskiego.
59. Odmiana liczebnika *sto*. Zmiany w paradygmacie liczebnika.
60. Liczebniki złożone: liczebniki *jedenaste* – *dziewiętnaste*, *dwadzieścia* – *dziewięćdziesiąt*, *dwieście* – *dziewięćset*, odmiana współczesnych liczebników w formie zestawień.
61. Liczebniki zbiorowe, zmiany historyczne.
62. Liczebniki ułamkowe, zmiany historyczne.
63. Liczebniki staropolskie z pierwszym członem *sam-* typu *samsiedm*.
64. Kategorie czasownika w języku prasłowiańskim. Tematy koniugacyjne czasownika. Podział na koniugacje w języku prasłowiańskim oraz zmiany przynależności czasowników do klas koniugacyjnych. Stosunek koniugacji polskich do prasłowiańskich.
65. Powstanie koniugacji na *-m*, *-sz*.
66. Czas terażniejszy czasowników w języku prasłowiańskim, zmiany na gruncie polskim.
67. Budowa i odmiana, losy form aorystu i imperfektu.
68. Budowa i historia form czasu przeszłego złożonego.
69. Historia form trybu rozkazującego.
70. Formy trybu przypuszczającego w języku prasłowiańskim oraz ich los w języku polskim.

71. Imiesłowy czasu teraźniejszego, zmiany na gruncie polskim.

72. Imiesłowy czasu przeszłego, zmiany na gruncie polskim.

W części praktycznej:

- *zrekonstruować formę prasłowiańską,*
- *wskazać procesy fonetyczne (uwzględniać czas),*
- *określić część mowy, deklinację prasłowiańską (koniugację, typ odmiany),*
- *określić formę gramatyczną, przedstawić historię końcówki danej formy (lub historię danej formy).*

BIBLIOGRAFIA

Podręczniki

1. Klemensiewicz, Z. Gramatyka historyczna języka polskiego / T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1981. – 611 s.
2. Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego: W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1.
3. Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: PWN, 1972. – 228 s.
4. Lehr-Spławiński, T. Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój / T. Lehr-Spławiński. – Warszawa: PWN, 1978. – 452 s.
5. Mańczak, W. Polska fonetyka i morfologia historyczna / W. Mańczak. – Warszawa: PWN, 1983. – 170 s.
6. Milewski, T. Językoznawstwo / T. Milewski. – Warszawa: PWN, 2004. – S. 219.
7. Podlawska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlawska. – Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane, 1999. – 301 s.
8. Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – 222 s.
9. Urbańczyk, S. Zarys dialektologii polskiej / S. Urbańczyk. – Warszawa: PWN, 1968. – 99 s.
10. Walczak, B. Zarys dziejów języka polskiego / B. Walczak. – Poznań: Kantor Wydawniczy SAWW, 1995. – 272 s.
11. Ананьева, Н.Е. История и диалектология польского языка / Н.Е. Ананьева. – Москва: Едиторал УРСС, 2004. – 304 с.

Atlasy

1. Dejna, K. Atlas polskich innowacji dialektalnych / K. Dejna. – Warszawa, Łódź: PWN, 1994. – 160 s.

Opracowania dodatkowe

1. Brückner, A. Dzieje języka polskiego / A. Brückner. – Wrocław – Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1960. – 204 s.

2. Brückner, A. Jak brzmiał język polski w r. 1136? / A. Brückner // Początki i rozwój języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa, 1974. – S. 27 – 41.
3. Brückner, A. Traktat Parkoszków ortograficzny / A. Brückner // Początki i rozwój języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa, 1974. – S. 105 – 113.
4. Kucala, M. Jakuba Parkosza *Traktat o ortografii polskiej* / M. Kucala. – Warszawa: PWN, 1985. – 126 s.
5. Jodłowski, S. Losy ortografii polskiej / S. Jodłowski. – Warszawa: PWN, 1979. – 177 s.
6. Karpluk, M. Mowa naszych przodków / M. Karpluk. – Kraków: Drukarnia Kurii Prowincjonalnej, 1993. – 77 s.
7. Koneczna, H. Charakterystyka fonetyczna języka polskiego na tle innych języków słowiańskich / H. Koneczna. – Warszawa: PWN, 1965. – 208 c.
8. Kucala, M. Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny / M. Kucala. – Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1978. – 194 s.
9. Kuraszkiewicz, W. Polski język literacki / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa, Poznań: PWN, 1986. – 778 s.
10. Milewski, T. Ewolucja prasłowiańskiego systemu wokalicznego / T. Milewski // Teoria, typologia a historia języka / T. Milewski. – Kraków: Universitas, 1993. – S. 253 – 263.
11. Pisarkowa, K. Historia składni języka polskiego. – Wrocław, Warszawa, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984. – 289 s.
12. Sławski, F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego / F. Sławski // Słownik prasłowiański: W 8 t. / red.: F. Sławski (główny redaktor). – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1974–2001. – T. 3. – S. 9 – 19.
13. Cybulski, M. Staropolskie przekłady psalterza / M. Cybulski // Rozprawy Komisji Językowej. – 1996. – T. XLI (2). – S. 3 – 99.
14. Stieber, Z. Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich / Z. Stieber. – Warszawa: PWN, 1979. – 265 s.
15. Urbańczyk, S. Periodyzacja dziejów języka polskiego / S. Urbańczyk // Szkice z dziejów języka polskiego / S. Urbańczyk. – Warszawa, 1968. – S. 123–139.
16. Urbańczyk, S. Przyczyny zaniku samogłosek pochylonych w języku polskim / S. Urbańczyk // Szkice z dziejów języka polskiego / S. Urbańczyk. – Warszawa, 1968. – S. 265 – 281.
17. Urbańczyk, S. Rozwój ortografii polskiej / S. Urbańczyk // Język Polski. – 1955. – XXXV (2). – S. 81 – 93.

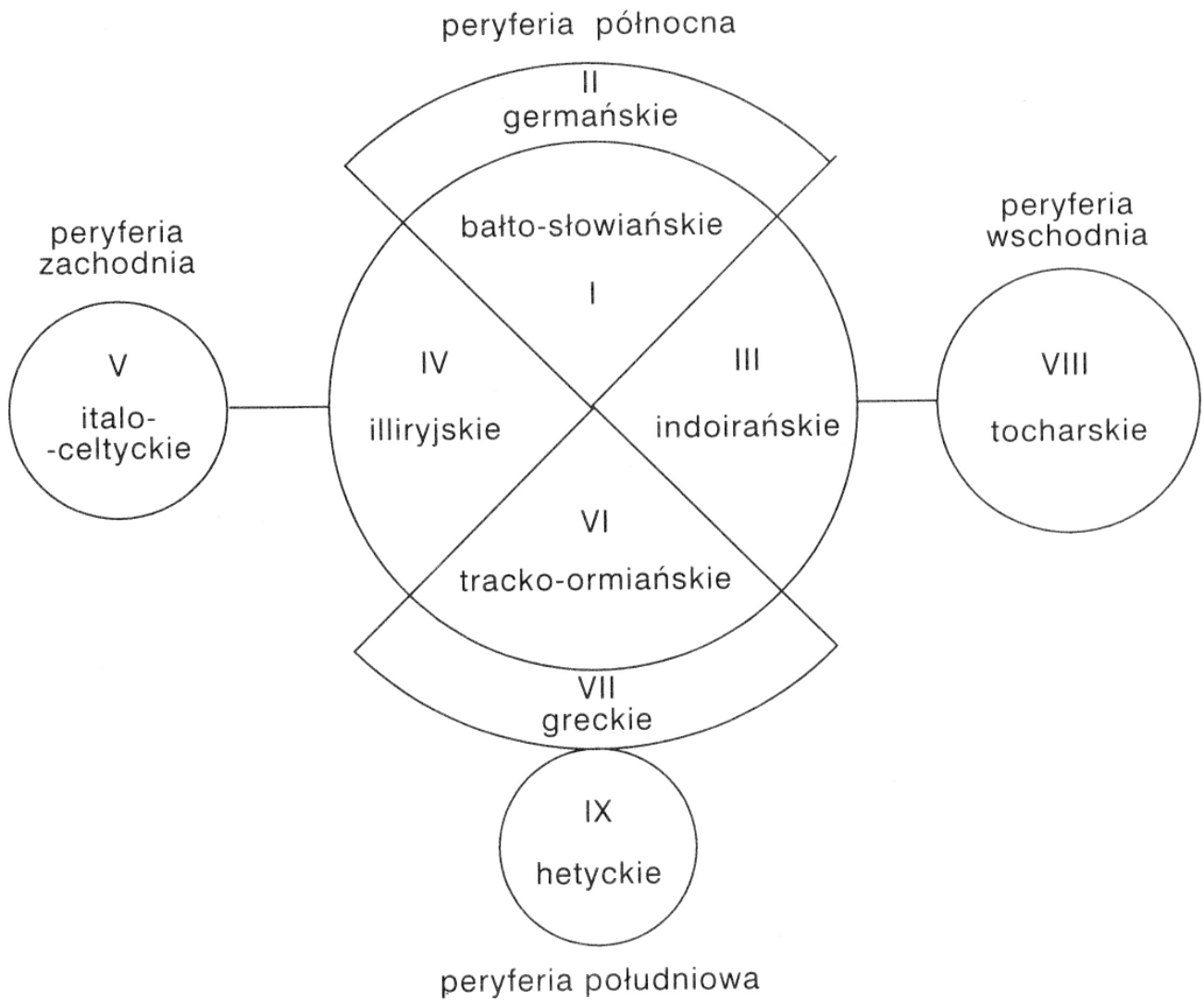
Zbiory ćwiczeń

1. Ерома, Ж.И. Граматыка historyczna języka polskiego = Историческая грамматика польского языка: сборник упражнений / Ж.И. Ерома. – Гродно: ГрГУ, 2008. – 77 с.

ZAŁĄCZNIKI

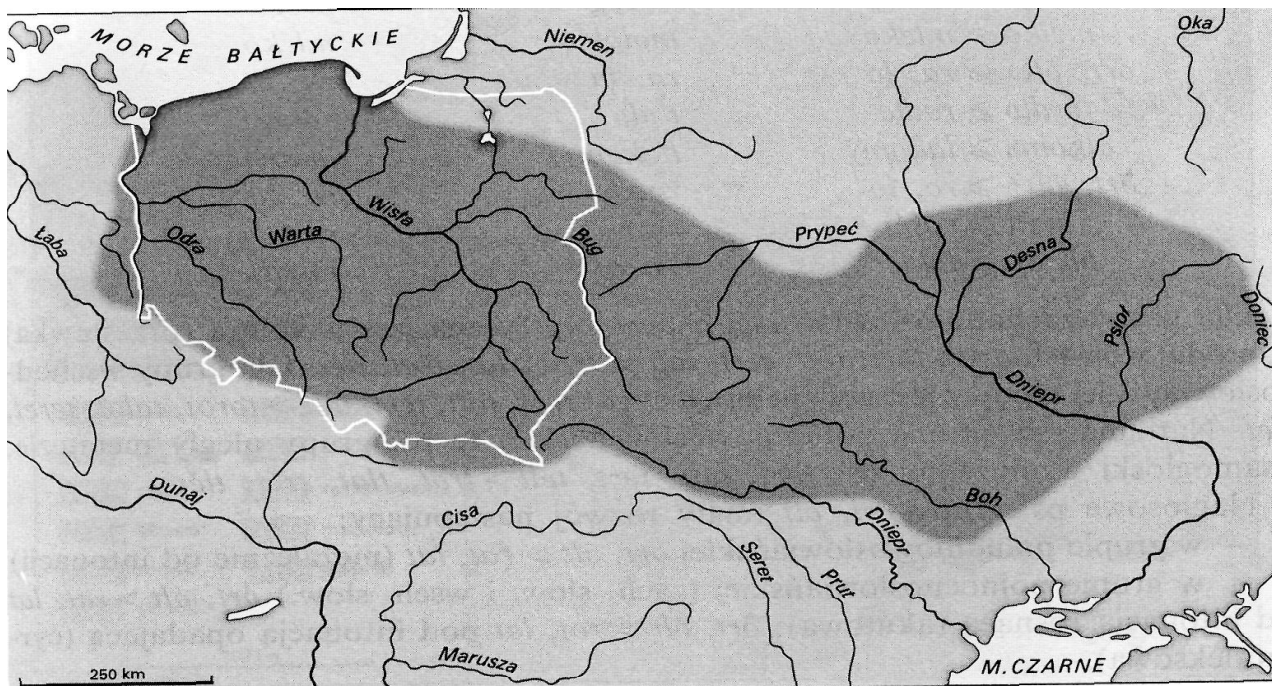
Załącznik 1

Ugrupowanie dialektów indoeuropejskich ok. 2000 r. p.n.e.¹

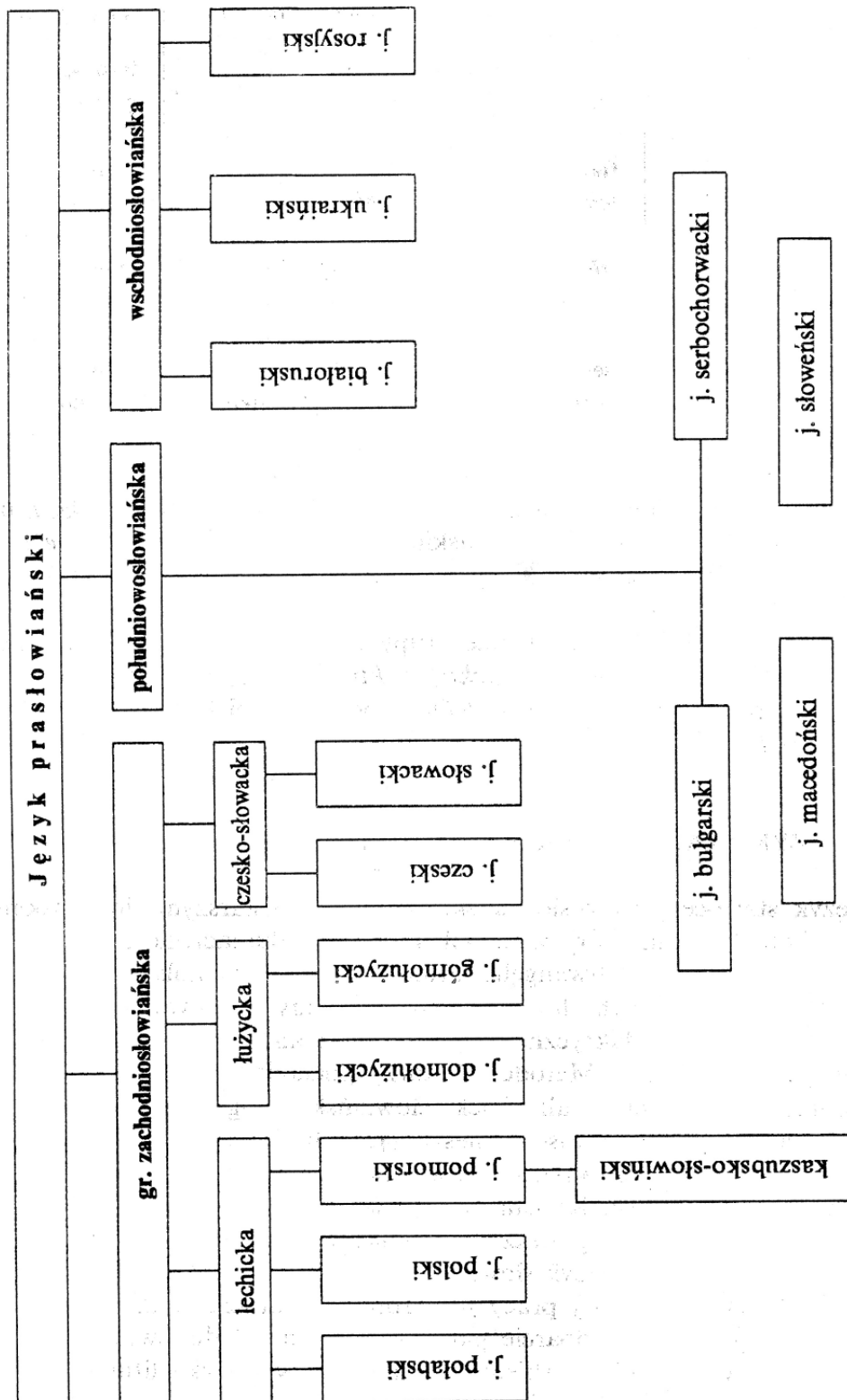

¹ Milewski, T. Językoznawstwo / T. Milewski. – Warszawa: PWN, 1967. – S. 177.

Obszar prasłowiański ok. I – II ww.*

* Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 17.

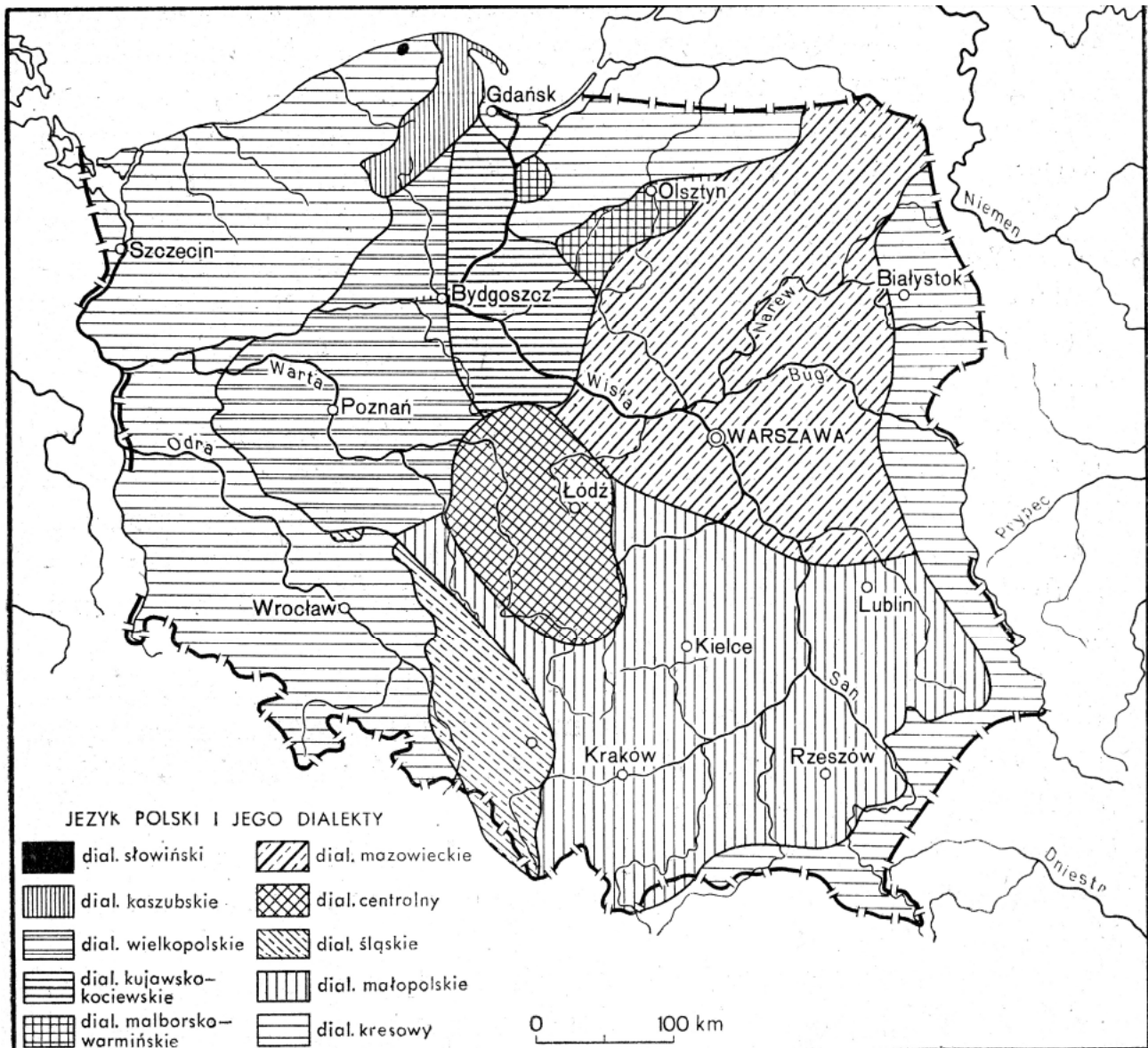
Rozpad wspólnoty prasłowiańskiej²

² Podlaska, D. Gramatyka historyczna języka polskiego z elementami gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego i dialektologii / D. Podlaska. – Słupsk: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, 1999. – S. 8.

Etapy rozwoju języka polskiego³

Kalina	a) Epoka form pierwiastkowych	Brückner (poza periodyzacją w wykładzie tylko ogólnikowe uwagi)	Bandouin (w periodyzacji brak jakichkolwiek datowanych ceszur)	Słoński Prasłowiańska wspólnota językowa	Lehr-Splawiński a) Doba rozwoju wspólnego (pie., prasl.) b) Doba wykrystalizowania się słownictwa i jej rozwarstwienie	Klemensiewicz I. Epoka przedpiśmienna (nie jest historią w ścisłym sensie)	Urbańczyk (nie należy do historii polskiego języka literackiego)	
	b) Epoka form syntetycznych							
600 1000 1100 1200 1300 1400 1500 1600 1700 1800 1900	Faza narastania różnic pomiędzy narzeczami a językiem pisanym	a) Doba przedhistoryczna	Epoki 1-10	a) Pierwszy okres przedpiśmienny	A. Doba staropolska	I. Doba staropolska	a) Okres głos	
	Epoka grafii prostej	b) Pierwsza doba historyczna	11. Stany dawniejsze wyłącznie polskie różnych epok (autor nie nazywa tych epok)	b) Drugi okres przedpiśmienny				II. Epoka piśmienna
	Epoka grafii złożonej	b1) Podokres pierwszy		c) Pierwszy okres piśmienny	B. Doba złoty	III. Doba nowopolska	a) Okres rozkwitu	
	Epoka grafii prostej modyfikowanej	c) Druga doba historyczna	b2) Podokres drugi					d) Drugi okres piśmienny
					e) Trzeci okres piśmienny	E. Doba najnowsza	a) bez nazwy	
			d) Doba najnowsza	12. Stan językowy dzisiejszy	f) Czwarty okres historii języka polskiego			
								c) bez nazwy

³ Urbańczyk, S. Periodyzacja dziejów języka polskiego // Szkice z dziejów języka polskiego. – Warszawa: PWN, 1968. – S. 138.

Język polski i jego dialekty⁴

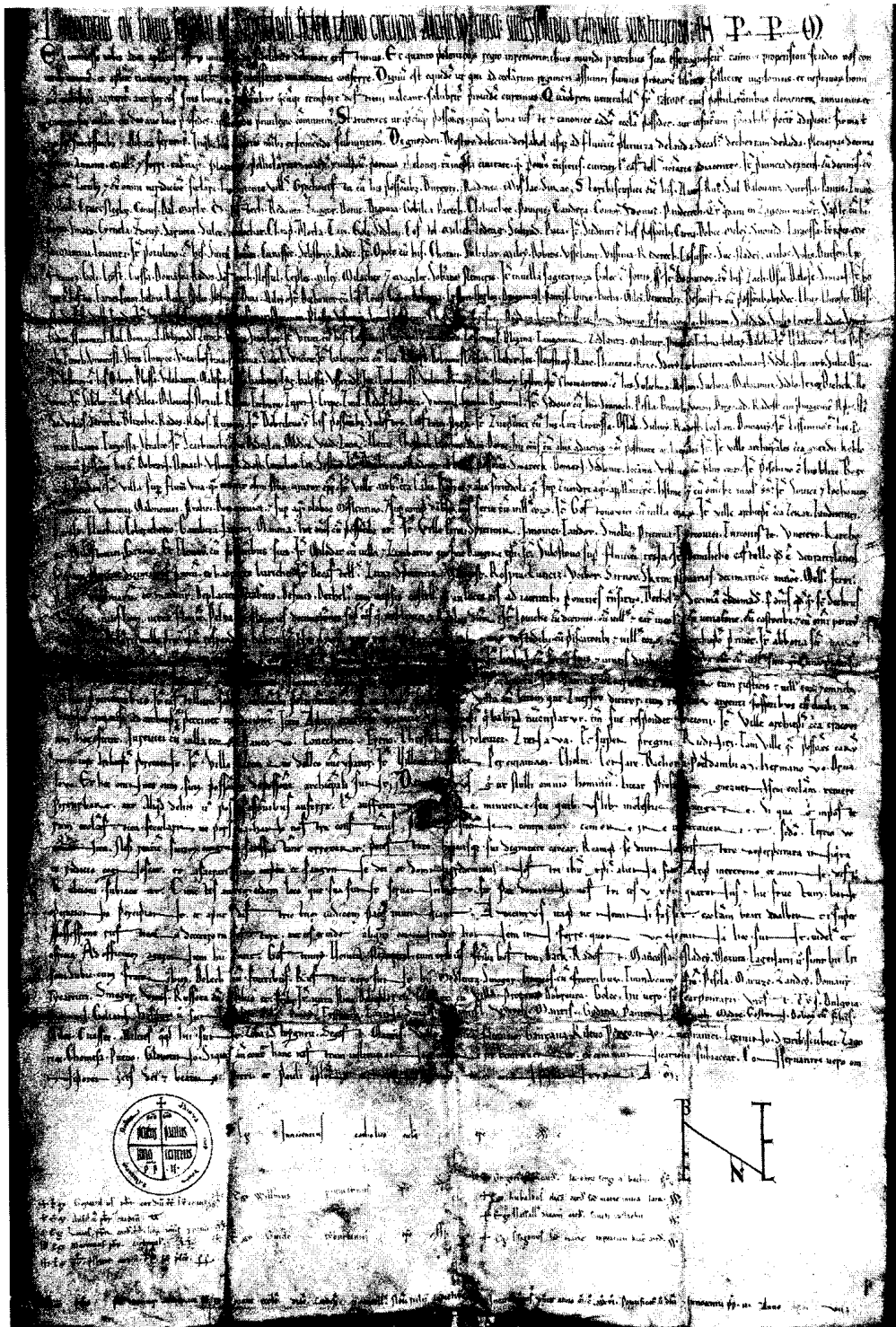
⁴ Kuraszkiewicz, W. Gramatyka historyczna języka polskiego / W. Kuraszkiewicz. – Warszawa: Państwowe Zakłady Szkolne, 1972. – S. 25.

Fragment *Dagome iudex*⁵

Item in alio thomo sub Johē. xv. pp.
 dagone iudex ⁊ ote senatrix. ⁊ filiū conū
 mificā. ⁊ lambertus. legunt beato ferro
 contulisse unā ciuitatē rīm. q̄. ē. schig-
 nelne. cū omnib; suis p̄tinentiis infra
 hos affines. sicuti incipit a p̄mo latere
 longū mare sine. Præte usq; in locum
 q̄ d̄r rulle. ⁊ fines rulle extendente usq;
 in Gracca. ⁊ usq; ad flumē odere recte
 in locū qui d̄r alemura ⁊ ab ipsa ale-
 mura usq; in frā mulze. ⁊ a fine recte
 mura odere. ⁊ exinde ducente iuxta
 flumē odere. usq; in p̄dictā ciuitatē
 schmesche.

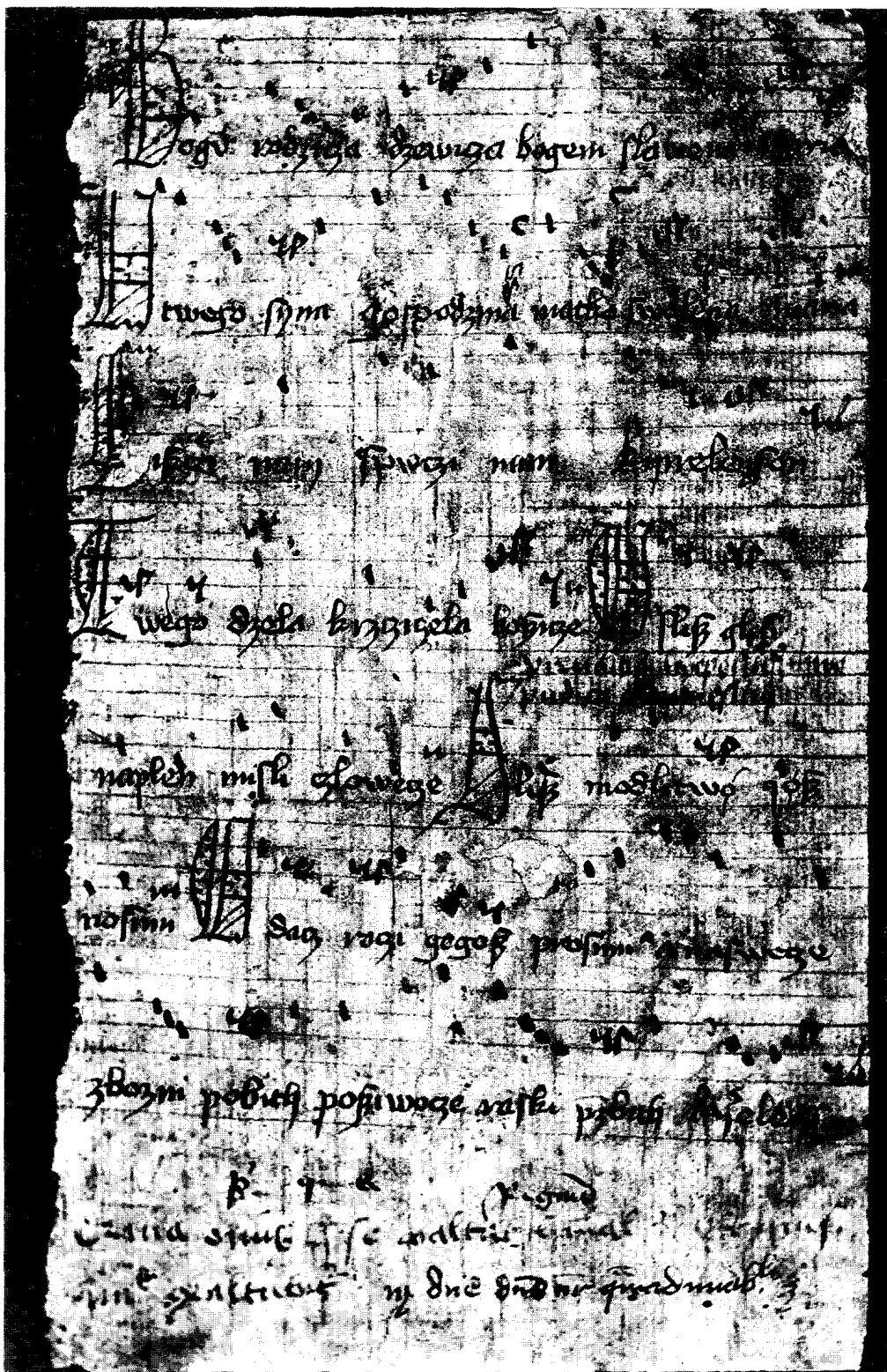
⁵ www.staropolska.pl

Fragment *Bulli gnieźnieńskiej*⁶

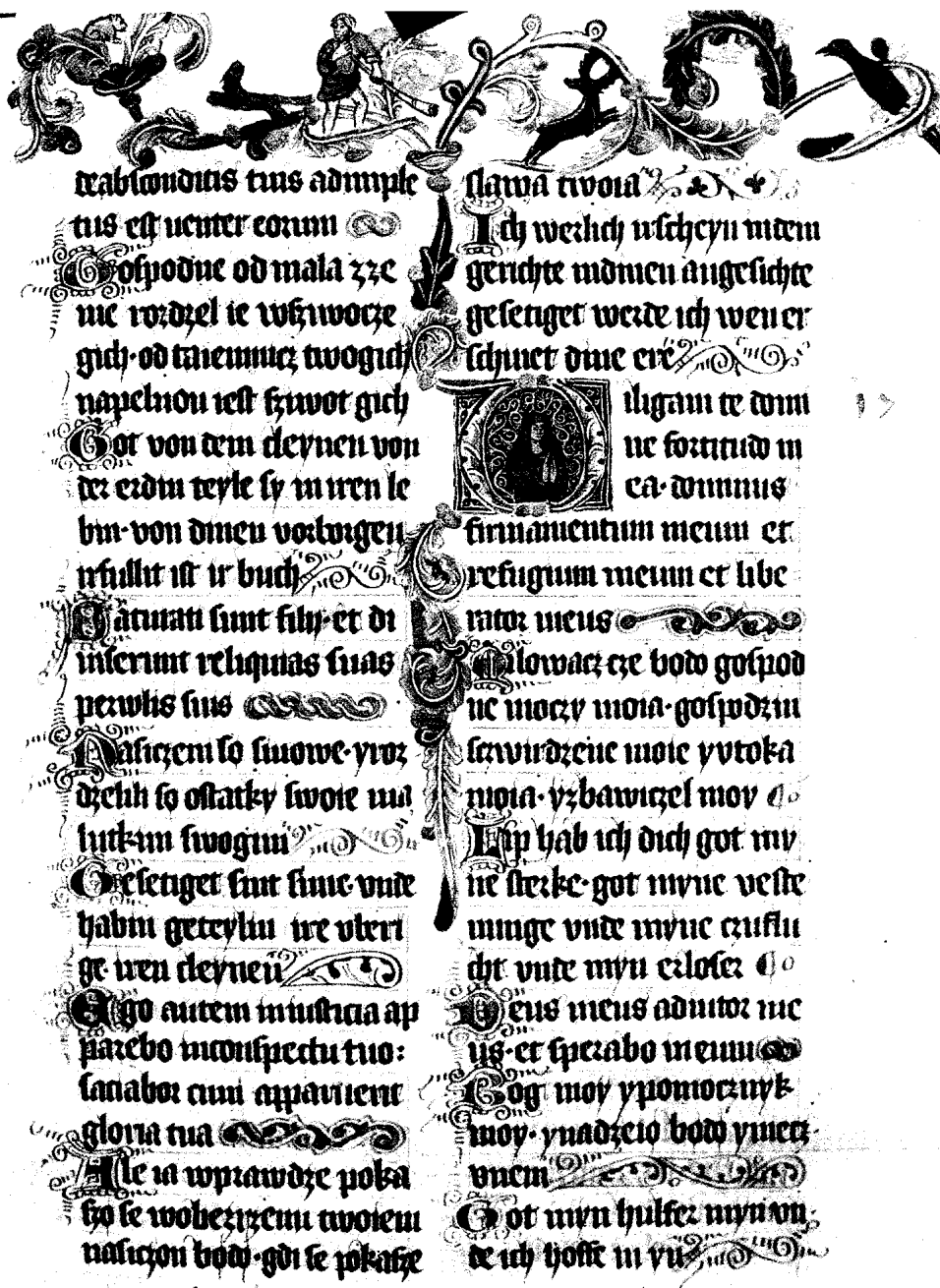

1. Bulla papieska z r. 1136 z imionami i nazwami polskimi, tzw. złota bulla języka polskiego

⁶ Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – 1985.

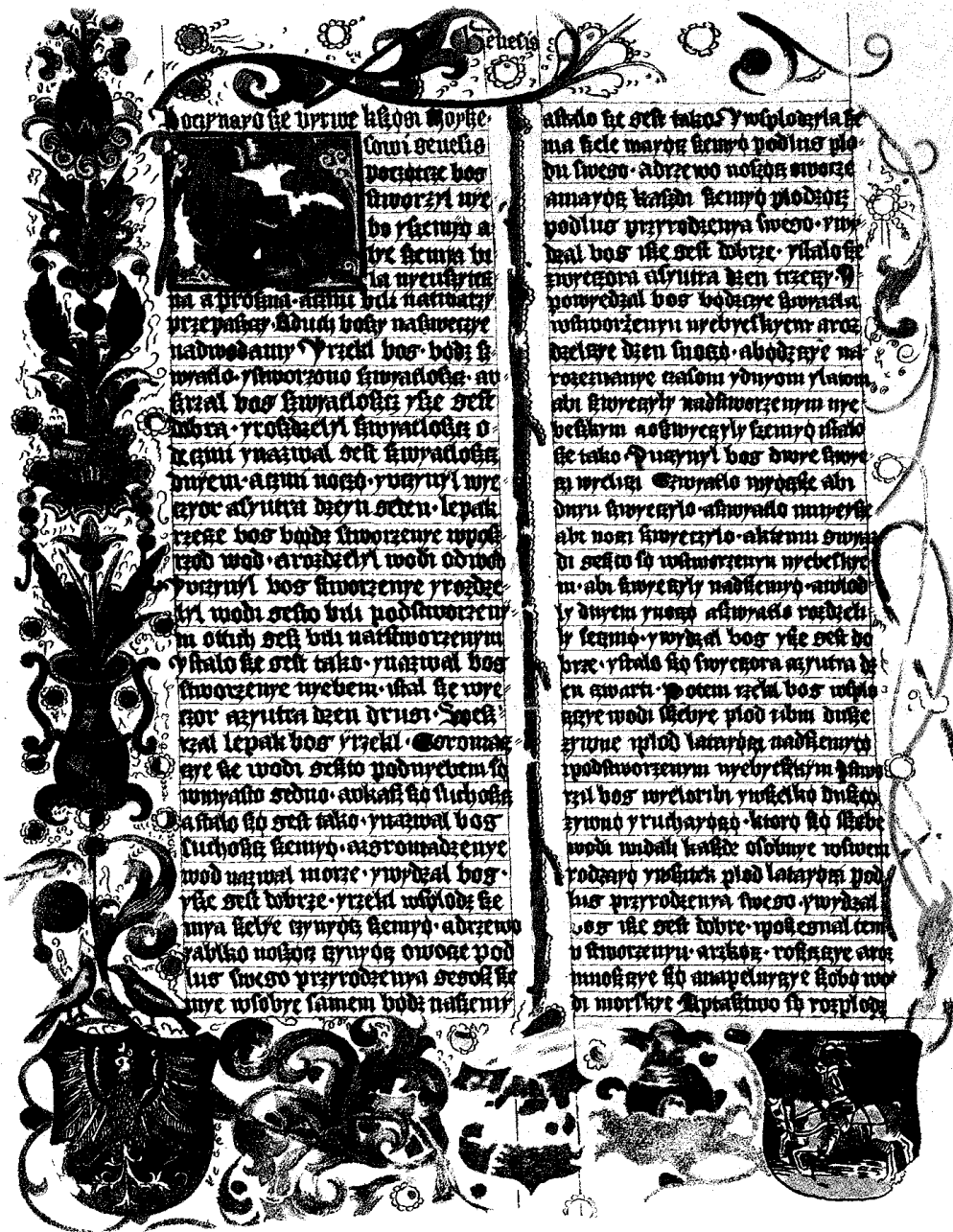
Fragment *Bogurodzicy*^{7*}5. *Bogurodzica*, najstarszy przekaz rękopiśmienny, po roku 1407

7 * Klemensiewicz, Z. *Historia języka polskiego*. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: *Doba staropolska*. – 1985.

Fragment Psalterza floriańskiego^{8*}

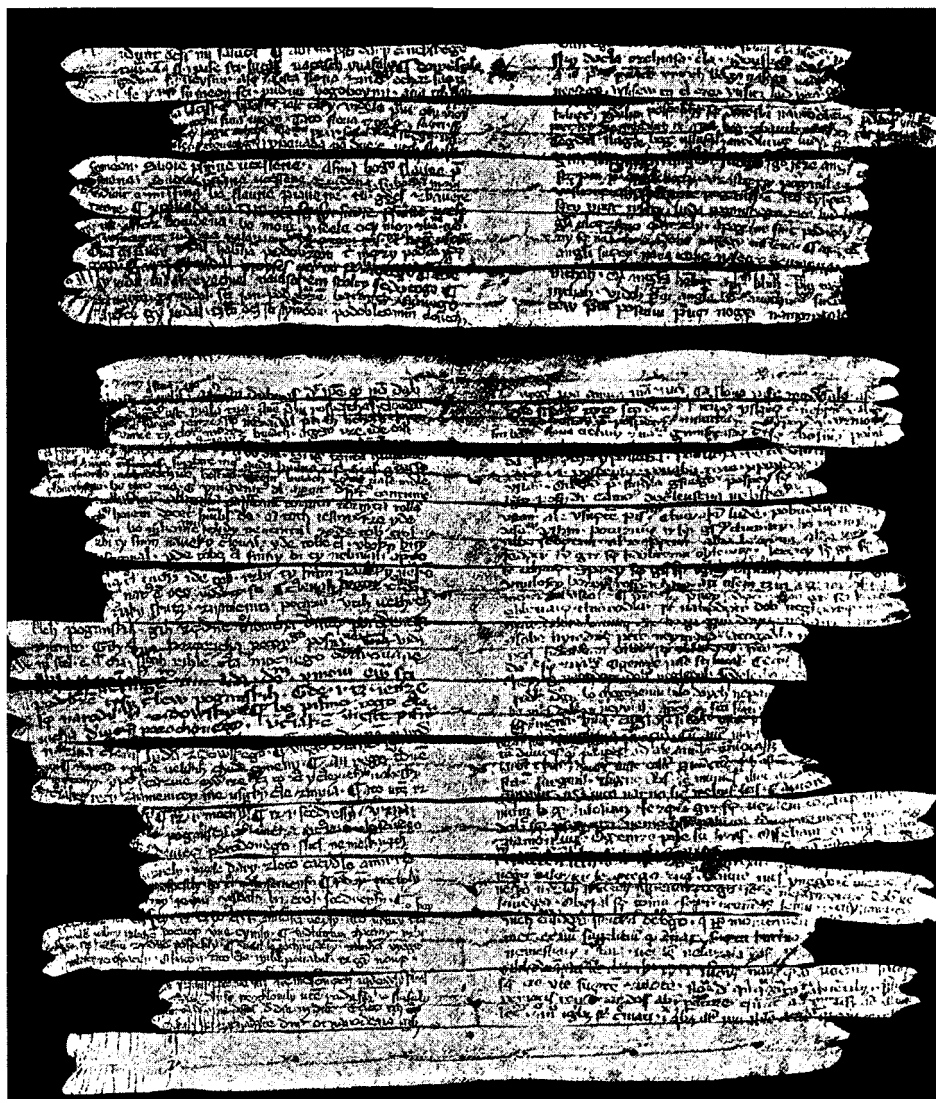
II. Psalterz floriański, k. 23r

8 * Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – 1985.

Fragment Biblii królowej Zofii⁹

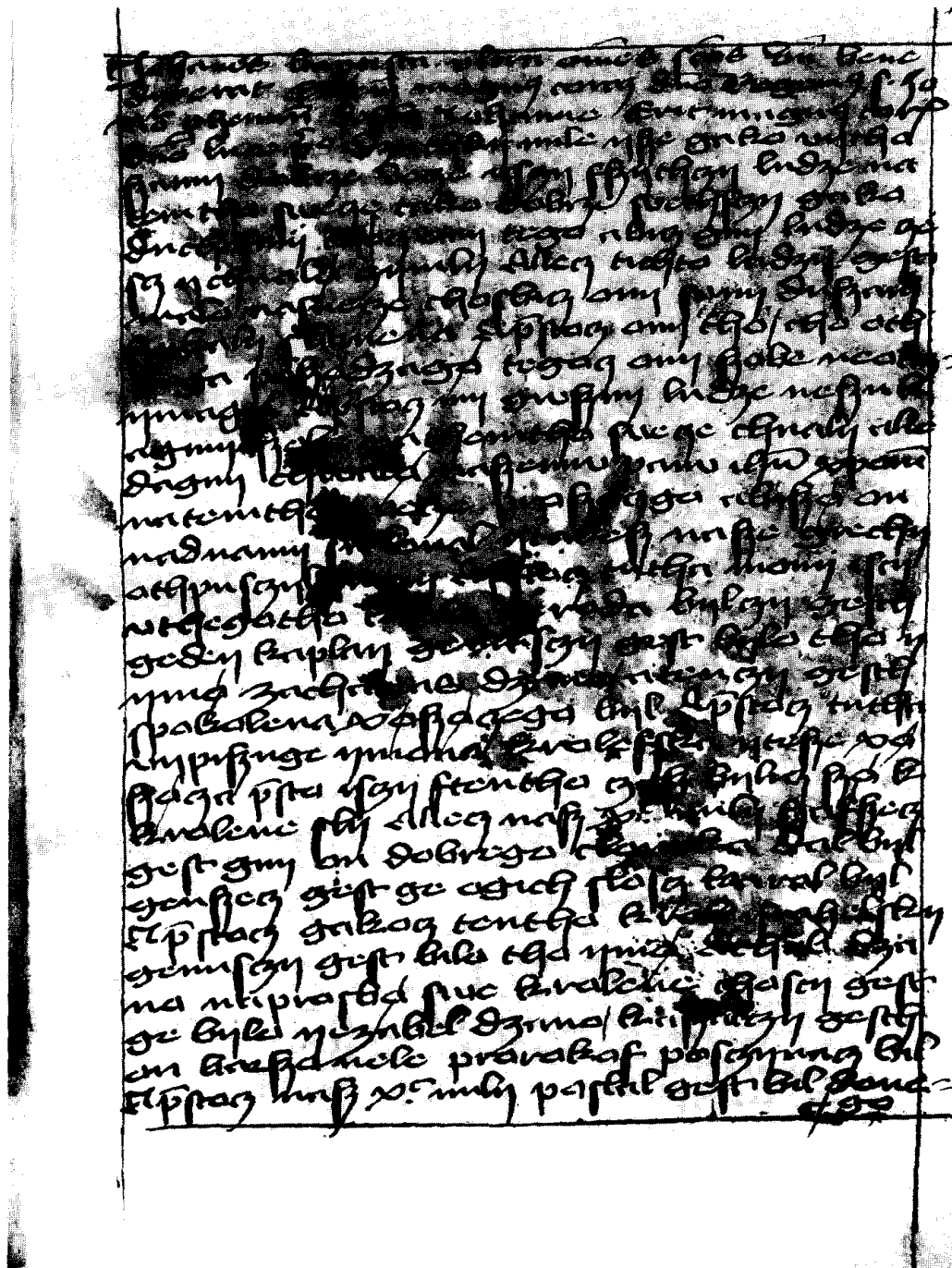
IV. Biblia królowej Zofii, początek Genesis

⁹ Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego.: W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – 1985.

Fragment *Kazań świętokrzyskich*¹⁰

3. Kazania świętokrzyskie po wyjęciu z kodeksu

¹⁰ Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – 1985.

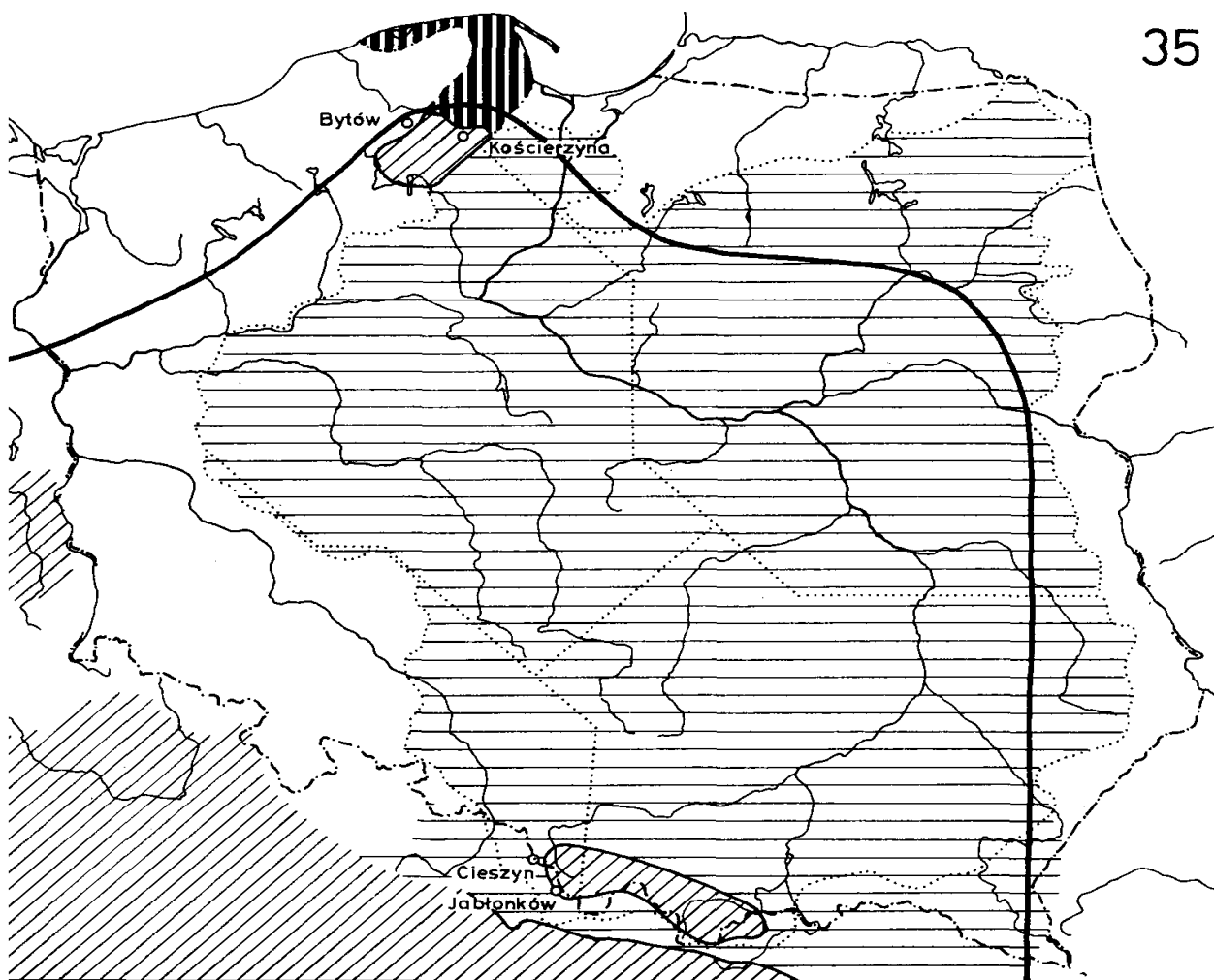
Fragment Kazan gnieźnieńskich¹¹

4. Kazania gnieźnieńskie, rękopis z początku XV wieku

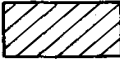
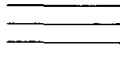
¹¹ Klemensiewicz, Z. Historia języka polskiego. W 3 t. / Z. Klemensiewicz. – Warszawa: PWN, 1985. – T. 1: Doba staropolska. – 1985.

Ustalenie się akcentu*

35

35. Ustalenie się akcentu

- A Przepuszczalny zasięg zachodniosłowiańskiej tendencji do ustalenia akcentu.
- B Polskie gwary do dziś nie objęte zach. słowiańską tendencją do ustabilizowania akcentu, lecz zachowujące akcent ruchomy (gwary pn. kaszub.) lub tylko swobodny (koło Wejherowa i Kartuz).
- C Obszary utrzymywania się ustalonego na początkowej zgłosce wyrazu względnie wyrażenia przyimkowego akcentu inicjalnego.
- D Dzisiejsze obszary gwar, w których akcent inicjalny zastąpiono paroksytonicznym.

* Dejna, K. Atlas polskich innowacji dialektalnych / K. Dejna. – Warszawa, Łódź: PWN, 1994. – № 35.

Zestawienie genezy głosek polskich¹²

Samogłoski

pol.

ps.

- a { 1) a
2) ě + T
3) ě
4) ě + T
5) órt, ólt
6) ściagnięcia: -aja, -aje-, -oja-,
-ěja-, -bja

- o { 1) o
2) e + T
3) ōrt, ōlt
4) tort, tolt
5) ḷ
6) ḷ'
7) u + N

pol.

ps.

- e { 1) e
2) ě + T', W, K
3) ɛ
4) ɔ
5) tert, telt
6) ě
7) i, y + r, l, ł, m
8) ḷ
9) ḷ'
10) ściagnięcia: -aje-, -oje-
11) wtórne e (ogień)
12) dial. ja-, ra-, ar ⇒ je,
er

- u { 1) u
2) o (pisane ó)
3) e + T (pisane ó)
4) ḷ' (po T) ⇒ lu *stłup*
5) el (pisane ó, po ě, ž, š)
6) ḷ ⇒ ul *pulk*
7) ḷ' (pisane ó)

- i { 1) i
2) y (po k, g)
3) ḷ' + W, K
4) j̣b
5) vj̣b
6) vj̣
7) wyjątkowo ɛ

- y { 1) y
2) i (po ě, ž, š, ẓ̌, c, ȝ)
3) vj̣
4) vj̣b

- e { 1) e
2) ɔ
3) wtórne unosowienie

- ɔ { 1) ɔ
2) e

¹² Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 134 – 136.

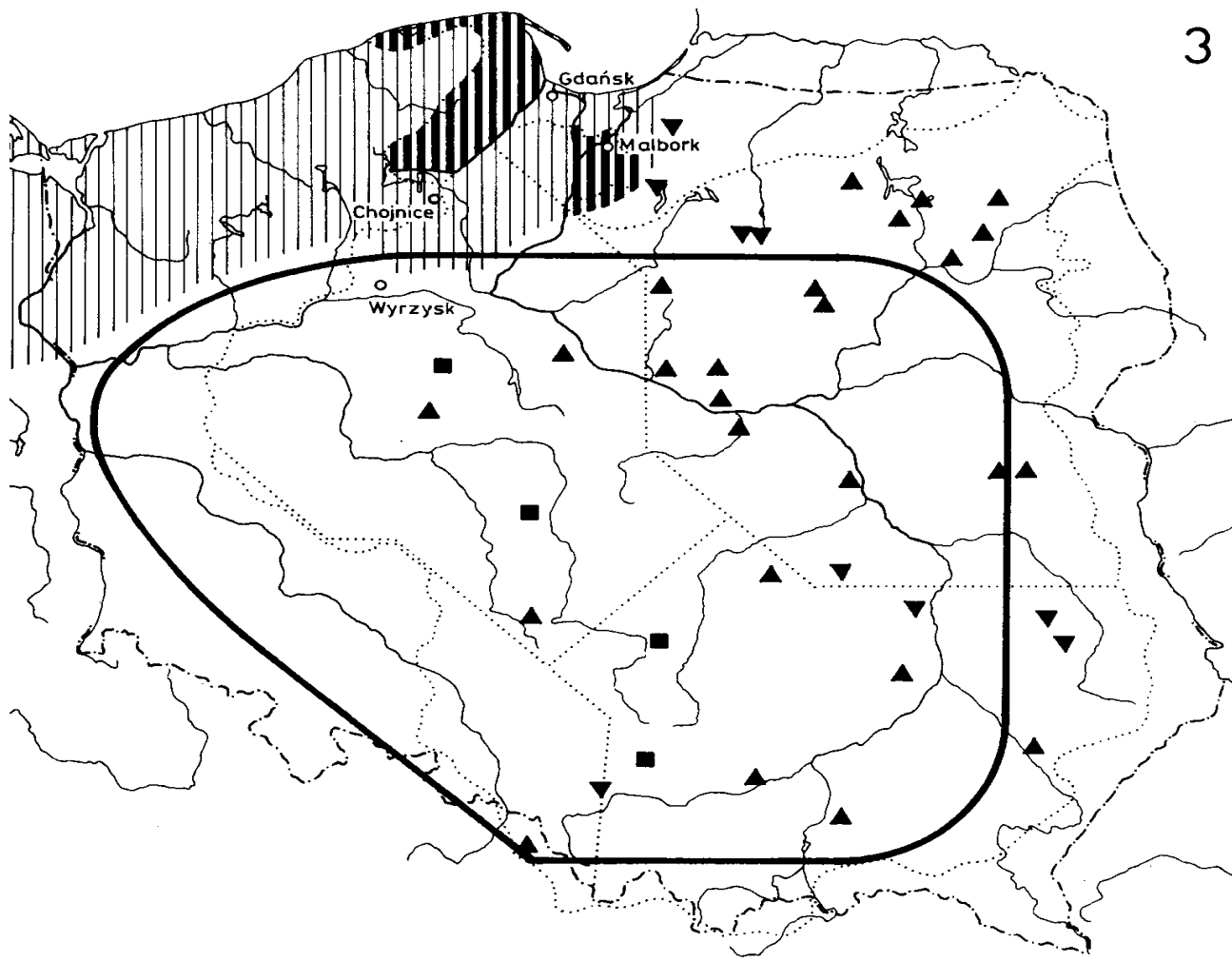
Spółgłoski

pol.	ps.	pol.	ps.
p	{ 1) p 2) b 3) p' (stpol.)	t	{ 1) t 2) $t' +$ przedniojęz.
b	{ 1) b 2) b' (stpol.) 3) bv	d	{ 1) d 2) $d' +$ przedniojęz.
p'	{ 1) pj 2) p' (półpal.)	s	{ 1) s 2) z 3) s' (półpal.) 4) sbs 5) zbs 6) $šbs$ 7) $š'bs$ 8) $s'ls$
b'	{ 1) bj 2) b' (półpal.) 3) $b'v$	z	{ 1) z 2) z'
v	{ 1) v 2) v' (stpol.)	r	{ 1) r 2) r'
v'	{ 1) vj 2) v' (półpal.)	l	{ 1) l
f	{ 1) v 2) pożyczka	n	{ 1) n 2) n'
f'	{ 1) v' 2) pożyczka	c	{ 1) c 2) tj 3) kt' 4) gt' 5) tbs 6) $db's$ 7) $čbs$
m	{ 1) m 2) m'	$š$	{ 1) $š$ 2) dj 3) z 4) $šc$
m'	{ 1) mj 2) m' (półpal.)	n'	{ 1) nj 2) n' (półpal.)
$š$	{ 1) $š$ 2) s' 3) $ž$	l'	{ 1) lj 2) l' (półpal.)
$ž$	{ 1) $ž$ 2) zamiast $š$ 3) zamiast z	j	{ 1) j
$ř$	{ 1) $řj$ 2) $ř'$ (półpal.)	k	{ 1) k 2) $-x$ (dial.) 3) g
$č$	{ 1) $č$ 2) stj 3) zamiast c	k'	{ 1) k
$š'$	{ 1) zdj 2) zg 3) $ž$	g	{ 1) g
s'	{ 1) s' (półpal.) 2) s 3) $š$ 4) n' ($kn' \Rightarrow ks'$)	g'	{ 1) g
z'	{ 1) z' (półpal.) 2) z	$ch(h)$	{ 1) ch
t'	{ 1) t' (półpal.)	$ch(li)$	{ 1) ch
d'	{ 1) d' (półpal.)		

* Rospond, S. Gramatyka historyczna języka polskiego / S. Rospond. – Warszawa: PWN, 2003. – S. 134 – 136.

Niemetatyzowane kontynuanty psl. *tort (> tart)*

3

3. Nie metatezowane kontynuanty psl. *tort (\geq tart)

- A Schematyczne zasięgi zachodnio- i środkowolechickiego utrzymania tart (\leq *|tört), a nawet zastępowania nim trot (\leq *tört!).
- B Obszary częściowego utrzymywania się tart na miejscu *tort, np. charst 'chrust', bardańca, charna 'żywność, bezwartościowa trawa', karvina. W Malb. tylko karv.
- C Schematyczne zasięgi wschodniolechickiego utrzymywania trot (\leq *tört!) i upowszechnienie go w formach z dawnym tart.
- D Zachowane poza obszarami pomorskimi postaci nazw miejscowych z brakiem metatezy typu: \blacktriangle Karw-, \blacktriangledown Gard- i ewentualnie \blacksquare Kaład-.

*Dejna, K. Atlas polskich innowacji dialektalnych / K. Dejna. – Warszawa, Łódź: PWN, 1994. – № 3.

Rozwój grup śródgłosowych w językach słowiańskich
**tort, *tolt, *tert, *telt*

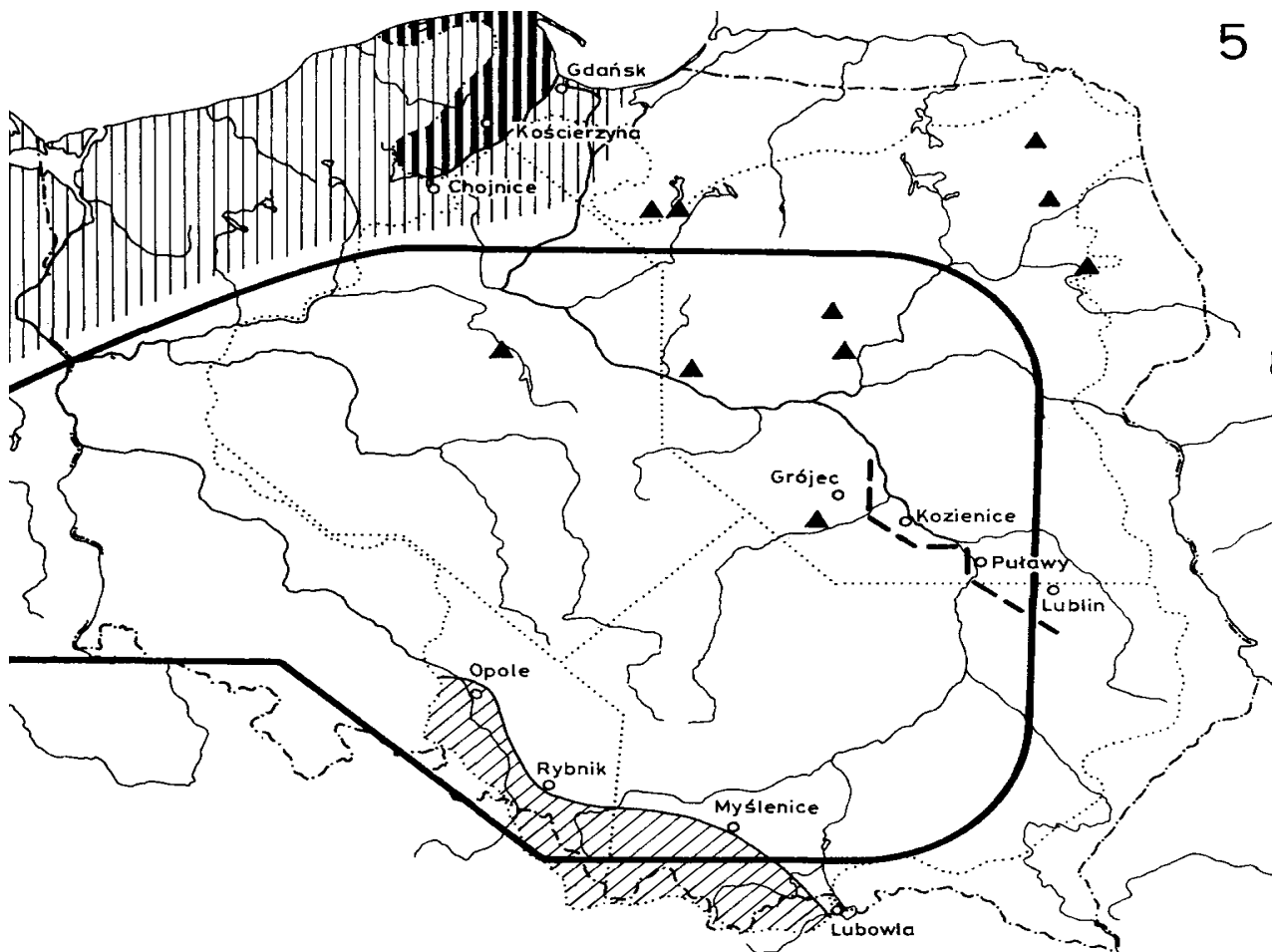
	<i>*tort</i>	<i>*tolt</i>	<i>*tert</i>	<i>*telt</i>
język polski	<i>trot</i>	<i>tlot</i>	<i>tret</i> (<i>trzet, trzot</i>)	<i>tlet</i>
języki wschodniosłowiańskie	<i>torot</i>	<i>tolot</i>	<i>teret</i>	<i>telet</i>
języki na południe od Karpat i Sudetów	<i>trat</i>	<i>tlat</i>	<i>trět</i>	<i>tlět</i>

Rozwój sonantów

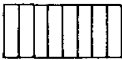

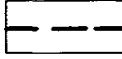

Sonanty	Pozycja	Regularny rozwój, przykłady	
<i>*r</i> _o	w każdej pozycji	<i>bark, bardzo, barszcz, targ</i>	
<i>*r̥</i> _o	przed <i>t, d, s, z, n, r, ł</i> twardymi	<i>czart, ziarno, dziarski</i>	
	przed innymi	<i>wirzba (wierzba), cirń (cierń)</i>	
<i>*l</i> _o	po zębowych	<i>ślup, słuńce (słońce)</i>	
	po wargowych	<i>mołwa (mowa), pułk</i>	
	po tylnojęzykowych	<i>kielbasa, chelm</i>	
<i>*l̥</i> _o	po zębowych	<i>tlukę, dlubię</i>	
	po <i>č, ž</i>	<i>czołgać, zółć</i>	
	po wargowych	przed przedniojęzykowo-zębowymi	<i>pełny, wełna</i>
		przed innymi	<i>wilk, milczeć</i>

Stwardnienie spółgłosek przed 'ar z *r̥T*

5

5. Stwardnienie spółgłosek przed 'ar z *r̥T*

- A Schematyczne zasięgi utrzymania się miękkości spółgłosek przed 'ar w dialektach zach.- i śr.lech.
- B Obszary utrzymywania się do dziś miękkich spółgłosek lub ich kontynuantów przed 'ar: cwardi, čvartk, oar ≙ čarł 'tarł', žar ≙ žarł 'darł', uar(ł).
- C Schematyczne zasięgi łuż. i wsch.lech. stwardnienia spółgłosek przed 'ar ≙ *r̥T: twardy, czwarty, tarł, darł, umarł.
- D Stwardnienie spółgłoski przed 'ar w zarcko, zarńe.
- E Odcinek pn.-wsch. granicy stwardnienia spółgłoski przed 'ar w wyrazach sarna, sarńik.
- F Nazwy miejscowości z zachowaniem miękkości w rdzeniu *d̥r̥n-: Dziarnowo, Dziarnów.

*Dejna, K. Atlas polskich innowacji dialektalnych / K. Dejna. – Warszawa – Łódź: PWN, 1994. – № 5.

Przegłos **ě*, **e***ě*

	Pozycja	Wynik	Przykłady
<i>*ě</i>	przed <i>t, d, s, z, n, r, l</i> twardymi	'a	<i>miara, wiara, las, kwiat</i>
	przed innymi	'e	<i>mierze, mierzyć, wierze, wierzyć, lesie, leśny, kwiecie, kwiecień</i>

**e*

	Pozycja	Wynik	Przykłady
<i>*e</i>	przed <i>t, d, s, z, n, r, l</i> twardymi	'o	<i>niosę, biorę, kmiotek</i>
	przed innymi	'e	<i>niesiesz, bierze, kmieć</i>

Zanik i wokalizacja jerów

**b*

	Pozycja	Wynik	Przykłady
<i>*b</i>	mocna	<i>e</i>	<i>sen, domek</i>
	słaba	\emptyset	<i>snu, domka</i>

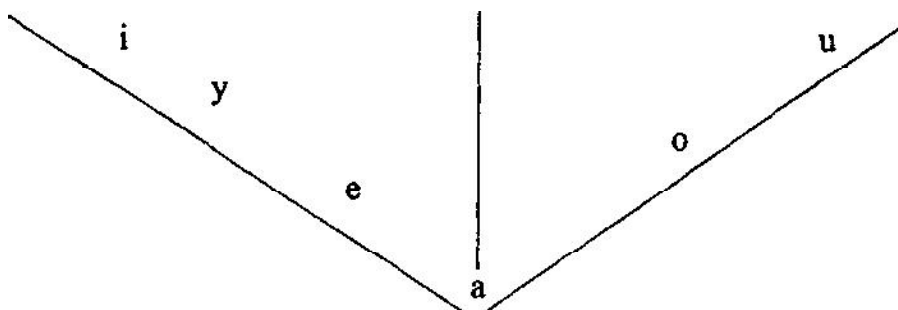
**b*

	Pozycja	Wynik	Przykłady
<i>*b</i>	mocna	'e	<i>wieś, pies</i>
	słaba	' $\emptyset \rightarrow \emptyset$ (po depalatalizacji)	<i>wsi, psa</i>

Rozwój samogłosek nosowych

Język prasłowiański	XIII – XV ww.	przełom XV – XVI ww.
ɛ _____ ɛ _____	_____ _____	_____ ɛ _____
ɔ _____ ɔ _____	_____ _____	_____ ɔ _____
nosówki różniące się pod względem barwy i iloczasu	zanik różnicy barwy, zachowanie różnicy iloczasu	powrót różnicy barwy, zanik różnicy iloczasu

System samogłosek ustnych z pierwszej połowy XVI w.

Prasłowiański system konsonantyczny

Spółgłoski	Wargowe	Przedniojęzykowo- zębowe	Tylnojęzykowe
Półotwarte	<i>m</i>	<i>l, r, n</i>	
Szczelinowe	<i>v</i>	<i>s, z</i>	<i>x</i>
Zwarte	<i>p, b</i>	<i>t, d</i>	<i>k, g</i>

Palatalizacje przedhistoryczne

Palatalizacja	Pozycja	Wynik	Przykłady
I	k g + e, ě, e, ъ, i, ě, ě x	č ž š	oko : očese lъgati : lъža sluxěti : slušati
II	k g + ě ₂ , i ₂ (< oi, ai) x	c з š	vĭkъ : vĭci bogъ : božě duxъ : dušě
III	k ь, i, e, ě + g (postępowa) x	c з š	*devika > dziewica *pĕnegъ > pieniądz *vixъ > vьsъ (stp. wszego)

Deklinacja męska

Tabela końcówek deklinacji męskiej
Liczba pojedyncza

I

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M.	-o -u -jo -i -n	-o -o -o -o -y	wł'ko synz mąžz gostz kamy		wilk syn mąž gość kamień	Tematy na -n nie zachowały dawnego M. na -y, lecz przyjęły postać równą B.		Jak w okresie staropolskim.	
D.	-o -u -jo -i -n	-a -u -a -i -e	wł'ka synu mąža gosti kamene	-a, -u -u, -a -a -a -a	wilka, wozu syna, wołu męża gościa kamienia	Od XV w. szerzy się końcówka -u w dawnych tematach na -o. Dawne końcówki -i, -e w zabytkach już nie występują.	-a, -u -a	wilka, wozu syna, wołu męża gościa kamienia	Końcówka -u występuje tylko w tematach twardych. Wszystkie rzeczowniki żywotne, z wyjątkiem wołu, mają końcówkę -a.
C.	-o -u -jo -i -n	-u -owi -u -i -i	wł'ku synowi mąžu gosti kameni	-u, -owi -u, -owi, -ewi, -owi, -ewi	wilkowi, chłopu synowi mężu, mężowi, mężewi gościowi, gościewi kamieniowi, kamieniewi	Oboczność -owi po twardych, -ewi po miękkich charakterystyczna jest dla dialektu wielkopolskiego i Mazowsza; w Małopolsce występuje tylko końcówka -owi. Z obocznością tą spotykamy się jeszcze w M. l. mn. i D. l. mn.	-u, -owi	wilkowi, chłopu synowi mężowi gościowi kamieniowi	Obecnie ogromną przewagę ma końcówka -owi. Końcówka -u występuje: 1) w niektórych rzeczownikach jednosylabowych mających w D. -a; 2) po przyimkach.
B.	-o -u -jo -i -n		wł'ko synz mąžz gostz kamenz	= M. albo = D	wilka, wóz syna, wołu, dom męża, kraj gościa, liść kamień	Już w ps. zaczyna się dążenie do używania w B. dla rzeczowników żywotnych form = D., dla nieżywotnych -starych form = M. U nas ostatecznie podział ten dokonał się w XVI w.	= M. albo = D.	wilka, wóz syna, wołu, dom męża, kraj gościa, liść kamień	To samo rozróżnienie, co w XVI w.
W.	-o -u -jo -i -n	-e -u -u -i -i	wł'ce synu mąžu gosti kameni	-e -u -u -u -u	wilcze, wozie synu, domu mężu gościu kamieniu	W rzeczownikach na -k, -g, -ch już w okresie stp. pojawia się końcówka -u, nie wywołująca palatalizacji: wrogu, roku. Rzeczowniki z dawnym tematem na -u przybierają obok -u również końcówkę -e: miodzie.	-e, -u	wilku, wozie synu, miodzie, mężu, kraju gościu kamieniu	Końcówkę -e mają rzeczowniki twar-dotematowe z wyjątkiem zakończonych na -k, -g, -ch. Końcówkę -u mają rzeczowniki miękkotematowe i zakończone na -k, -g, -ch.
N.	-o -u -jo -i -n	-omz -omz -omz -omz -omz	wł'komz synomz mąžomz gostimz kamenemz	-em -em -em -em -em	wilkiem, wozem synem mężem gościem kamieniem	Końcówka -omz w zabytkach już nie występuje; została zastąpiona przez -emz z tematów na -u. We wszystkich innych wypadkach końcówka -em jest wynikiem prawidłowego rozwoju odpowiednich form ps.	-em	wilkiem, wozem synem, miodem mężem, krajem gościem kamieniem	
Mc.	-o -u -jo -i -n	-e -u -i -i -e	wł'ce synu možzi gosti kamene	-e -u -u -u -u	wilce, wozie synu, domu mężu, kraju gościu kamieniu	Od w. XVI rzeczowniki zakończone na -k, -g, -ch otrzymują końc. -u. Z tematów na -u tylko syn i dom utrzymały dawną końcówkę, inne mają -e. Wszystkie rzeczowniki miękkotematowe już w języku stp. prawie bez wyjątku mają końc. -u.	-e, -u	wilku, wozie synu, domu, miodzie mężu, kraju gościu kamieniu	Rzeczowniki twar-dotematowe mają końc. -e. Rzeczowniki miękkotematowe i zakończone na -k, -g, -ch — końcówkę -u. Wyjątki: synu, domu, we dniu (obok w dniu).

Tabela końcówek deklinacji męskiej

II

Liczba mnoga

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M. W.	-o -u -io -i -n	-i -ove -i -tje -e	wł'ci synove mōzi gosttje dōne	-i, -owie, -y -owie, -y -e -owie, -ewie	wilcy, dziadowie. wozy synowie, wolowie, domy męże, wróblowie, wróblewie goście dnie akta, grunta	Stp. podział na rzeczowniki żywotne i nieżywotne zostaje konsekwentnie przeprowadzony w XVI w. Dotyczy on tylko rzeczowników twaridotematowych. Rzeczowniki żywotne zachowują końcówkę -i (etymologiczne), nieżywotne otrzymują -y (etymologiczne z B.). W XV w. pojawia się końc. -a, występująca w rzeczownikach twaridotematowych, przede wszystkim zapożyczonych.	-i<-i -owie -y<-i -y<-y -i<-y -e -a -i -y -a	chłopi dziadowie prorocy wozy wilki lekarze, konie, talerze akta	Od XVIII w. następuje podział na rzeczowniki osobowe i nieosobowe; dotyczy on tylko twaridotematowych. Osobowe zachowują końc. -i, -owie, nieosobowe otrzymują -y z B.
D.	-o -u -io -i -n	-z -ovz -b -tjz -z	wł'kz synovz mōzib gosttjz kamenz	o,-ów -ów -i,-ów -i -i	wóz, wilków, dziadów synów mężzy, krajów gości kamieni	Kończówka zerowa już w zabytkach stp. występuje rzadko i jest zastępowana przez -ów lub -i. Utrzymała się ona tylko w niektórych grupach rzeczowników.	o,-ów -i -y<-i	wilków, dworzan synów, domów, mężów, żołnierzy gości kamieni	
C	-o -u -io -i -n	-omz -zmoz -emz -omz -omz	wł'komz synzmoz mōzēmz gostēmz kamenēmz	-om -om -em -em -om	wilkom synom mężem gościem kamieniom	Kończówka -em w rzeczownikach miękko tematowych trafia się do XVII w., potem zostaje wyparta przez -om. Od XV - XVII w. występuje w tematach twarдых również końcówka -om, przejęta przez analogię z deklinacji żeńskiej.	-om	wilkom synom mężom gościom kamieniom	Jedyna bezwyjątkowa końcówka w całej deklinacji rzeczowników
B.	-o -u -io -i -n	-y -y -e -i -e	wł'ky syny mōzē gosti kamene	-y -y -e -e -e	wilki, dziady, wozy syny, domy męże, kraje goście kamienie	Do XVII w. utrzymuje się zasadniczo stary B. Od w. XVII dla rzeczowników osobowych B. = D., dla nieosobowych pozostaje bez zmian.	= D. albo = M.	wilki, dziadów, wozy synów, domy mężów, kraje gości kamienie	
N.	-o -u -io -i -n	-y -zmi -i -zmi -zmi	wł'ky synzmi mōzi gostzmi kamenzmi	-y -mi -mi -mi -mi	wilki, wozy synzmi wōzmi mężmi gośćmi kamieniami	Od w. XVI zaczyna wchodzić w użycie końc. -ami, przejęta z deklinacji żeńskiej, która z biegiem czasu rozpowszechnia się, ograniczając końc. -mi i wypierając -y. W XVI w. trafia się również końc. -oma z dualis.	-ami -ami, -mi	wilkami, wozami synami mężami, końmi gośćmi, liśćmi kamieniami	Twaridotematowe mają bez wyjątku -ami. W miękko temat. występuje czasami również -mi.
Mc.	-o -u -io -i -n	-ěchz -zchz -ichz -ěchz -ěchz	wł'ěchz synzchz mōzěchz gostěchz kameněchz	-'ech, -och -'ech, -och -'ech, -och -'ech, -och -'ech, -och	wilcech, wozoch synech, domoch mężech, krajoch gościech, kmiēcioch kamieniech, dniach	Kończówki -zchz i -ichz nie mają odpowiedników stp., natomiast już od najdawniejszych czasów pojawia się nowa końc. -och. Od XVI w. upowszechnia się występująca już sporadycznie w średnio-wieczu końc. -ach przejęta z deklinacji żeńskiej.	-ach szczęt- kowo -ech	wilkach, wozach synach, domach mężach, krajach gościach, kmięciach kamieniach, dniach	Kończówka -och zaginęła już w XVI w. Kończówka -ech utrzymuje się do dzisiaj w nazwach państw: Włoszech, Niemczech.

Deklinacja nijaka

III

Tabela końcówek deklinacji nijakiej

Liczba pojedyncza

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M. B. W.	-o -io -n -nt -s	-o -e -e -e -o	lěto pole imę telę słowo	-o -e -e -e -o	lato pole, zdrowie imię cielę słowo	Według tematów na -io odmieńały się także rzeczowniki utworzone suf. -yje, np. zdrowie < zdrowyje.			Jak w okresie staropolskim
D.	-o -io -n -nt -s	-a -a -e -e -e	lěta pol'a imene telęte słowese	-a -a -a -a -a	lata pola, zdrowia imienia cielecia słowa	Już w jęz. stp. w D. upowszechniła się końcówka -a. Śladem dawnego -e w tematach na -n, -nt jest miękkość spółgłoski przed -a. D. rzeczowników na -s nie zachował dawnego pełnego tematu, lecz opiera się, jak wszystkie przypadki zależne, na skróconym temacie M.			Jak w okresie staropolskim
C.	-o -io -n -nt -s	-u -u -i -i -i	lětu pol'u imieni telęti słowesi	-u -u -u -u -u	latu polu, zdrowiu imieniu cieleciu słowu	Upowszechnienie końcówki -u nastąpiło już w okresie stp., chociaż jeszcze w tekstach z XIV i XV w. spotykamy się czasami z dawnym C. na -i, np. dziecięci. Wyjątkowo pojawia się tu końc. -owi z dekl. męskiej, np. imieniowi, południowi.			Jak w okresie staropolskim
N.	-o -io -n -nt -s	-omъ -emъ -omъ -omъ -omъ	lětom pol'em imienomъ telętomъ słowesomъ	-em -em -em -em -em	latem polem, zdrowim imieniem cieleciem słowem	Końcówka -om, podobnie jak w deklinacji męskiej, nie dochowała się. Wszystkie rzeczowniki z wyjątkiem utworzonych suf. -yje mają już w języku stp. końcówkę -em, -em. Końcówka -im wychodzi z użycia w XVI w.	-em -em	latem polem, zdrowiem imieniem cieleciem słowem	
Mc.	-o -io -n -nt -s	-e -i -e -e -e	lětē pol'i imene telęte słowese	-e -i, -u -u -u -e	lecie, jabłce zdrowi, polu imieniu cieleciu słowie	Końcówkę -e zachowały rzeczowniki o temacie na -o, z wyjątkiem zakończonych na -k, -g, -ch, które od XVI w. przejęły analogiczną do rzeczowników męskich końcówkę -u; -i zachowały najdłużej wyrazy utworzone suf. -yje (do XV w.).	-e, -u	lecie, jabłku polu, zdrowiu imieniu cieleciu słowie	

Tabela końcówek deklinacji nijakiej

Liczba mnoga

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M. B. W.	-o -ja -n -nt -s	-a -a -a -a -a	<i>lata</i> <i>pol'a</i> <i>imena</i> <i>teleta</i> <i>slovesa</i>			Jak w okresie prasłowiańskim Wyjątek stanowią rzecz. na -s, które mają skrócony temat.			Jak w okresie prasłowiańskim
D.	-o -jo -n -nt -s	-ъ -ь -ъ -ъ -ъ	<i>lěta</i> <i>pol'ь</i> <i>imenzь</i> <i>teletъ</i> <i>slovesъ</i>	∅	<i>lat</i> <i>pól</i> <i>imion</i> <i>cielăt</i> <i>słów</i>	Wyjątek stanowią tu rzeczowniki typu <i>podziemie</i> , <i>podnóże</i> itp., które w D. mają końcówkę <i>i</i> : <i>y</i> . W XVI–XVIII w. trafia się niekiedy końcówka <i>-ów</i> z deklinacji męskiej: <i>pieklów</i> , <i>niebiosów</i> .			Jak w okresie staropolskim
C.	-o -jo -n -nt -s	-omъ -emъ -ьmъ -ьmъ -ьmъ	<i>lětomъ</i> <i>pol'emъ</i> <i>imenzьmъ</i> <i>teletьmъ</i> <i>slovesьmъ</i>	-om	<i>latom</i> <i>polom</i> <i>imieniom</i> <i>cielětom</i> <i>słowom</i>	Końcówka <i>-om</i> wyrugowała pozostałe jeszcze w okresie przedhistorycznym. W XV–XVI w. przejściowo pojawia się końcówka <i>-am</i> z deklinacji żeńskiej: <i>polam</i> , <i>latam</i> .			Jak w okresie staropolskim
N.	-o -jo -n -nt -s	-y -i -y -y -y	<i>lěty</i> <i>pol'i</i> <i>imeny</i> <i>telety</i> <i>slovesy</i>	-y -mi -y -y -y	<i>laty</i> <i>polmi</i> <i>imiony</i> <i>cielěty</i> <i>słowu</i>	Końcówka <i>-i</i> od najdawniejszych czasów bywa zastępowana przez <i>-mi</i> , analogicznie do dekl. męskiej i żeńskiej. Niekiedy <i>-mi</i> występuje również w rzeczownikach twar-dotematowych: <i>cialmi</i> , <i>piórm</i> . Od w. XVI pojawia się końcówka <i>-ami</i> , przeniesiona z dekl. żeńskiej, i wypiera pozostałe.	-ami	<i>latami</i> <i>polami</i> <i>imionami</i> <i>cielětami</i> <i>słowami</i>	
Mc.	-o -jo -n -nt -s	-ěchъ -ichъ -ьchъ -ьchъ -ьchъ	<i>lětěchъ</i> <i>pol'ichъ</i> <i>imenzьchъ</i> <i>teletьchъ</i> <i>slovesьchъ</i>	-ech, -och	<i>leciech</i> , <i>prawoch</i> <i>polech</i> , <i>siercoch</i> <i>imienoch</i> , <i>ramionoch</i> <i>cielěciech</i> , <i>książętoch</i> <i>słowech</i> , <i>ciałoch</i>	Od XVI w. upowszechnia się występująca już sporadycznie w średniowieczu końcówka <i>-ach</i> . Opanowuje ona najpierw rzeczowniki miękotematowe, a następnie także twar-dotematowe, w końcu XVI w. wypierając całkowicie końcówki <i>-ech</i> , <i>-och</i> .	-ach	<i>latach</i> , <i>prawach</i> <i>polach</i> <i>imionach</i> , <i>ramionach</i> <i>cielětach</i> , <i>książętach</i> <i>słowach</i> , <i>ciałach</i>	

Deklinacja żeńska

V

Tabela końcówek deklinacji żeńskiej
Liczba pojedyncza

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M.	-a -ia -i -ü -r	-a -a -i -b -y -i	noga duša bogyni kości bry mati	-a -a -i -o -y : -o -o	noga dusza bogini kość brew mać, macierz	W języku stp. występują jeszcze rzeczowniki z zachowanym -y w M.: <i>krzy</i> , później w funkcji M. występuje forma B.: <i>krzew</i> . Forma <i>mać</i> kontynuuje ps.M., <i>macierz</i> ps.B. Uwagi o iloczasiu samogłosek wygłosowych w tekście.	-a -a -i -o	noga dusza bogini kość brew mać, macierz	rzeczowniki spółgłoskowe
D.	-a -ia -i -ü -r	-y -ě -i -e -e	nogy duše bogynjě kości brve materē	-y, -i < < -y -e, -ej -i -e, -i -e, -i	nogi, głowy dusze, rolej boginie, paniej kości brwie, cerkwi macierze, macierzy	Końcówka -ej, występująca w tem. na <i>ia</i> i <i>i</i> , sporadycznie w spółgłoskowych przejęta jest z deklinacji przymiot. Końcówki -e, -ej zostały wyparte przez -i, które pojawia się już w średniowieczu, rzadko jeszcze w XVI w., a ostatecznie ustala się w ciągu XVII w.	-y, -i < < -y -i, -y < < -i -i, -i, -y < -i	nogi, głowy duszy, roli bogini, pani kości, twarzy brwi macierzy	
C.	-a -ia -i -ü -r	-ě -i -i -i -i	nožě duši bogynji kości brwi materī	-e -i, -ej -i -i -i	nodze, głowie duszy, rolej bogini, paniej kości brwi macierzy	W C. występuje, podobnie jak w D., końcówka -ej z deklinacji przymiot.	-e -i, -y < < -i -i, -y < < -i	nodze, głowie duszy, soli bogini, pani kości, twarzy brwi macierzy	
B.	-a -ia -i -u -r	-q -q = M. -b -b	nogę dusę bogynję kości krwē materē	-ę -e, -q -e -o -o -o	nogę duszę, wolę boginię kość krzew macierz	Rzeczowniki miękko-tematowe mają dwie końcówki zależnie od M.: 1) M. zakończony na 'a', B. -ę; 2) M. zakończony na 'ā', B. -q. Już w średniowieczu rozpoczyna się mieszanie tych końcówek, a od XVII w. zaznacza się przewaga -ę, które wreszcie wypiera końcówkę -q.	-ę -e = M.	nogę duszę, wolę boginię, panię kość krzew macierz	Końcówkę -q zachował tylko rzeczownik <i>panią</i> .
W.	-a -ia -i -ü -r	-o -e -i -i -i	nogo dusze bogynje kości krwi materī	-o -e -i -i -i	nogo dusze bogini kości krwi macierzy	Już od XV w. pojawia się w W. rzeczowników miękko-tematowych końcówka -o, która zwycięża w XVI w. Często w funkcji W. używa się form M. Rzeczowniki zdrobniałe od XVI w. mają końc. -u: <i>Zosiu</i> .	-o -i -i, -y < < -i	nogo duszo bogini kości, twarzy krwi macierzy	
N.	-a -ia -i -ü -r	-ojo -ejo -ijo -ijo -ijo	nogoję dušeję bogynję kościę krwuję materję	-ą	nogą duszą boginią kością krwią macierzą	Końcówka N. -ą, powstała ze ściągnięcia, jest w staropolszczyźnie zawsze długa.		Jak w okresie staropolskim	
Mc.	-a -ia -i -ü -r	-ě -i -i -e -e	nož'e duši bogynji kości brve materē	-e -i, -ej -i -e, -i -e, -i	nodze duszy, rolej bogini, paniej kości brwie, cerkwi macierze, macierzy	Uwagi dotyczące końcówek -ej przy D.	-e -i, -y < < -i -i, -y < < -i	nodze duszy, roli bogini, pani kości, twarzy brwi macierzy	

Liczba mnoga

	Stan prasłowiański			Stan staropolski			Stan obecny		
	Temat	Końc.	Przykłady	Końc.	Przykłady	Uwagi	Końc.	Przykłady	Uwagi
M. W. B.	-a -ia -i -ū -r	-y -ē -i -i -i	nogy duše bogynjē kosti bravi materi	-y -e -i -i -i	nogi, głowy dusze boginie kości brwi macierzy	W XVI w. w tematach na -i oraz spółgłoskowych obok końcówki -i pojawia się końcówka -e, przeniesiona z tem. na -ia. Rozpowszechnia się ona w 2. połowie XVIII w. Obecnie w użyciu są obie końcówki.	-y, -i < < -y -e -i, -e	nogi, głowy dusze boginie kości, twarze brwi, cerkwie	
D.	-a -ia -i -ū -r	-a -b -yjb -a -a	noga duša bogynjъ kostъjъ bravъ materъ	-o -o, -i -i -i -i	nóg, głów dusz, świni bogiń kości brwi macierzy	Końcówkę -i w D. tematów na -ia miały rzeczowniki zakończone na -a < -tja, później ogarnęła ona rzeczowniki z suf. -nia. W 2. połowie XVIII w. i na początku XIX występuje w tematach na -ia oraz -i końc. -ów przeniesiona z dekl. męskiej. W XV – XVIII w. spotyka się w tematach na -i końcówkę zerową.	-o -o, -i -y < -i -i	nóg, głów dusz, świni bogiń kości, twarzy brwi	
C.	-a -ia -i -ū -r	-ama -ama -ama -ama -ama	nogama dušama bogynjam kostama bravam materama	-am, -om -am, -om -om	nogama, głowom duszam, rolom boginiam, paniom kościom, twarzom brwiam, cerkwiom macierzom	W język. pol. nie spotykamy się z końcówką -em < -ama; zastąpiła ją końc. -am. Już w średniowieczu pojawia się końcówka -om, która z biegiem czasu wypiera końcówkę -am.	-om -om	nogom, głowom duszom, rolom boginiom, paniom kościom, twarzom brwiom, cerkwiom	
N.	-a -ia -i -ū -r	-ami -ami -ami -ami -ami	nogami dušami bogynjami kostami brvami materami	-ami -ami -mi, -ami -ami	nogami duszami boginiami kości,mi, twarzami brwiami macierzami	Końcówka -mi już w okresie stp. jest stosunkowo rzadka; wypiera ją końcówka -ami.	-ami -mi, -ami	nogami, głowami duszami, rolami boginiami, paniami kości,mi, twarzami brwiami	Do dziś końcówka -mi utrzymała się w formach kości,mi i niemi.
Mc.	-a -ia -i -ū -r	-achъ -achъ -schъ -achъ -schъ	nogachъ dušachъ bogynjachъ kostschъ brvachъ materachъ	-ach -ach -ech, -uch -ach	nogachъ duszachъ boginiachъ kościachъ, twarzachъ brwiachъ macierzachъ	Już w okresie stp. końcówka -ech jest wypierana przez -ach; od w. XVI występuje tylko -ach. Sporadycznie w XIV – XVI w. trafia się końcówka -och z dekl. męskiej.	-ach	nogachъ duszachъ boginiachъ kościachъ brwiachъ	

Liczba podwójna

Tabela form liczby podwójnej deklinacji rzeczownikowej

VII

(przykłady)

	Deklinacja męska		Deklinacja żeńska		Deklinacja nijaka	
	Temat twardy	Temat miękki	Temat twardy	Temat miękki	Temat twardy	Temat miękki
Końc.	-a	-a	-e	-i, -y < -i	-e	-i, -y < -i
M. B. W.	<i>dwa szczyta</i>	<i>dwa króla dwa męża oba podwoja dwa konia dwa grodza dwa miecza dwa młodzieńca dwa wróbla dwa palca</i>	<i>ręce obie nodze dwie dziewczce dwie babce obie stronie dwie żyle dwie kielbasie dwie cnocie obie głowie obie proście</i>	<i>dwie świecy dwie golębicy dwie niedzieli dwie mili dwie dziewczoi dwie duszy dwie części dwie łodzi</i>	<i>dwie lecie dwie ście dwie skrzydła dwie stadzie dwie drzewie dwie mieście dwie czele dwie wojsce dwie świetle</i>	<i>dwie pokoleni dwie plecy (M. l. p. plece) dwie słońcy dwie poli</i>
Końc.	-u	-u	-u	-u	-u	-u
D. Mc.	<i>dostojniku pacholku człowieku dwu tanu dwu rowu dwu panu dwu rzędu obydwu Zygmun- tu</i>	<i>dwu królu dwu mężu obu podwoju dwu koniu dwu groszu dwu wieprzu dwu cielcu dwu panicu</i>	<i>dwu dziwku dwu kopu</i>	<i>dwu niedzielu we dwu ziemi we dwu sieniu dwu wsiu</i>	<i>dwu pokoleniu</i>	<i>skrzydłu na kolanu dwu latu o dwu czolu</i>
Końc.	-oma	-oma	-ama, -oma	-ama, -oma	-oma	-oma
C. N.	<i>między dwiema zakonoma</i>	<i>mężoma dwiema króloma dwiema panicom dwiema szlachci- coma obiema końcoma dwiema niedźwie- dzioma</i>	<i>dziwkoma (dziwkom) nogoma (nogoma) niewiastoma głowoma</i>	<i>dwiema niedzieloma dwiema oblubieńcoma rzeczoma (rzcza)</i>	<i>latoma wojakoma czoloma</i>	<i>plecoma nozdrzoma</i>

Zmiany dotyczące odmiany zaimków *onъ, *jъ

Lp.	Stan psł.			Stan stpol.			Stan psł.			Stan pol.		
	onъ	ono	ona	on	ono	ona	jъ	je	ja	on	ono	ona
M.	onogo	onojě	onego	onej			jega	jejě	jega, go, niego	jej, niej		
D.	onomu	onoji	onemu	onej			jemu	jeji	jemu, mu, niemu	jej, niej		
C.	onъ	ono	onъ	on	ono	onę	jъ	je	jъ	= D. ji	je, nie	ja, nią
B.	oněтъ	onojъ	onum		oną		jimъ	jejъ	jim ⁸³ > nim			ja > nią
N.	onotъ	onoji	onet		onej		jemъ	jeji	jem > niem > nim			jej > niej
Msc.	Lmn.											
M.												
	oni	ona	ony	oni	ona	ony	ji	ja	je	oni, one	one	one
D.	oněхъ			onich			jixъ			ich, nich		
C.	oněтъ			onim			jimъ			im, nim		
B.	ony	ona	ony	ony	ona	ony	jě	ja	jě	ich, nich		je, nie
N.	oněmi			onemi			jimi			jimi > nimi		
Msc.	oněхъ			onich			jixъ			ich > nich		

Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków osobowych

Liczba	Odmiana psł.			Odmiana pol.	
Lp.	M.	azъ	ty	ja	ty
	D.	mene	tebe	mnie	ciebie
	C.	mbně//mi	tobě//tebě//ti	mnie//mi	•tobie//ci
	B.	mę//me//mene	tę//te//tebe	mię//mie//mnie	cię//cie//ciebie
	N.	mbnojъ	tobojъ	mna	toba
	Msc.	mbně	tobě//tebě	mnie	tobie
Lmn.	M.	my	vy	my	wy
	D.	nasъ	vasъ	nas	was
	C.	namъ	vamъ	nam	wam
	B.	nasъ//ny	vasъ//vy	nas	was
	N.	nami	vami	nami	wami
	Msc.	nasъ	vasъ	nas	was
Lpodw.	M., B., W.	na	va	na	wa
	D., Msc.	naju	vaju	naju	waju
	C., N.	nama	vama	nama	wama

Zmiany w paradygmacie zaimka wskazującego **tb*

Liczba	Odmiana psł.			Odmiana pol.			
Lp.	M.	<i>tb</i>	<i>to</i>	<i>ta</i>	<i>ten</i>	<i>to</i>	<i>ta</i>
	D.	<i>togo</i>		<i>tojě</i>	<i>tego</i>		<i>tej</i>
	C.	<i>tomu</i>		<i>toji</i>	<i>temu</i>		<i>tej</i>
	B.	<i>tb</i>	<i>to</i>	<i>tq</i>	=M. lub D.		<i>tę</i>
	N.	<i>těmь</i>		<i>tojɔ</i>	<i>tym</i>		<i>tą</i>
	Msc.	<i>tomь</i>		<i>toji</i>	<i>tym</i>		<i>tej</i>
Lmn.	M.	<i>ti</i>	<i>ta</i>	<i>ty</i>	<i>ci, te</i>	<i>te</i>	<i>te</i>
	D.	<i>těxь</i>			<i>tych</i>		
	C.	<i>těmь</i>			<i>tym</i>		
	B.	<i>ty</i>	<i>ta</i>	<i>ty</i>	<i>tych, te</i>	<i>te</i>	<i>te</i>
	N.	<i>těmi</i>			<i>tymi</i>		
	Msc.	<i>těxь</i>			<i>tych</i>		

Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków pytajnych

	Odmiana psł.		Odmiana pol.	
M.	<i>кто</i>	<i>чьто</i>	<i>кто</i>	<i>co</i>
D.	<i>кого</i>	<i>чьсо, чьсо, чьго</i>	<i>кого</i>	<i>czego</i>
C.	<i>кому</i>	<i>чьму</i>	<i>кому</i>	<i>czemu</i>
B.	<i>кого</i>	<i>чьто, чьсо</i>	<i>кого</i>	<i>czso → co</i>
N.	<i>чьмь</i>	<i>чимь</i>	<i>ким</i>	<i>czym</i>
Msc.	<i>комь</i>	<i>чьмь</i>	<i>ким → kim</i>	<i>czem → czym</i>

Ewolucja zmian w paradygmacie zaimków dzierżawczych

Liczba	Odmiana psł.			Odmiana pol.			
		r.m.	r.n.	r.ż.	r.m.	r.n.	r.ż.
Lp.	M.	<i>mojъ</i> <i>našъ</i>	<i>moje</i> <i>naše</i>	<i>moja</i> <i>naša</i>	<i>mój</i> <i>nasz</i>	<i>moje</i> <i>nasze</i>	<i>moja</i> <i>nasza</i>
	D.	<i>mojego</i> <i>našego</i>		<i>mojejě</i> <i>našejě</i>	<i>mojego</i> <i>naszego</i>		<i>mojej</i> <i>naszej</i>
	C.	<i>mojemu</i> <i>našemu</i>		<i>mojeji</i> <i>našejji</i>	<i>mojemu</i> <i>naszemu</i>		<i>mojej</i> <i>naszej</i>
	B.	<i>mojъ</i> <i>našъ</i>	<i>moje</i> <i>naše</i>	<i>mojǫ</i> <i>našǫ</i>	=M. lub D. =M. lub D.	<i>moje</i> <i>nasze</i>	<i>moję</i> > -ą <i>naszę</i> > -ą
	N.	<i>mojimъ</i> <i>našimъ</i>		<i>mojejǫ</i> <i>našejǫ</i>	<i>moim</i> <i>naszym</i>		<i>moją</i> <i>naszą</i>
	Msc.	<i>mojemъ</i> <i>našemъ</i>		<i>mojeji</i> <i>našejji</i>	<i>mojem</i> > <i>moim</i> <i>naszem</i> > <i>naszym</i>		<i>mojej</i> <i>naszą</i>
Lmn.	M.	<i>moji</i> <i>naši</i>	<i>moja</i> <i>naša</i>	<i>mojě//płd.</i> <i>moję</i> <i>naše</i>	<i>moi</i> <i>naszy</i> > <i>nasi</i>	<i>moja</i> > <i>moje</i> <i>nasza</i> > <i>nasze</i>	<i>moje</i> <i>nasze</i>
	D.	<i>mojixъ</i> <i>našixъ</i>		<i>moich</i> <i>naszych</i>			
	C.	<i>mojimъ</i> <i>našimъ</i>		<i>moim</i> <i>naszym</i>			
	B.	<i>płn. mojě</i> <i>//płd. moję</i> <i>našě</i>	<i>moja</i> <i>naša</i>	<i>płn. mojě//płd.</i> <i>moję</i> <i>našě</i>	<i>moje</i> lub D. <i>nasze</i> lub D.	= M. = M.	= M. = M.
	N.	<i>mojimi</i> <i>našimi</i>		<i>moimi</i> <i>naszymi</i>			
	Msc.	<i>mojixъ</i> <i>našixъ</i>		<i>moich</i> <i>naszych</i>			

Formy odmiany prostej przymiotników

Liczba	Odmiana twar-dotematowa			Odmiana miękko-tematowa			
		r.m.	r.n.	r.ż.	r.m.	r.n.	r.ż.
Lp.	M.	<i>dobrŭ</i>	<i>dobro</i>	<i>dobra</i>	<i>pěšŭ</i>	<i>pěše</i>	<i>pěša</i>
	D.	<i>dobra</i>		<i>dobry</i>	<i>pěša</i>		<i>pěše</i>
	C.	<i>dobru</i>		<i>dobrě</i>	<i>pěšu</i>		<i>pěši</i>
	B.	<i>dobrŭ</i>	<i>dobro</i>	<i>dobrŏ</i>	<i>pěšŭ</i>	<i>pěše</i>	<i>pěšŏ</i>
	N.	<i>dobromŭ</i>		<i>dobrŏ</i>	<i>pěšemŭ</i>		<i>pěšŏ</i>
	Msc.	<i>dobrě</i>		<i>dobrě</i>	<i>pěši</i>		<i>pěši</i>
Lmn.	M.	<i>dobri</i>	<i>dobra</i>	<i>dobry</i>	<i>pěši</i>	<i>pěša</i>	<i>pěšě</i>
	D.	<i>dobrŭ</i>		<i>dobrŭ</i>	<i>pěšŭ</i>		<i>pěšŭ</i>
	C.	<i>dobromŭ</i>		<i>dobramŭ</i>	<i>pěšemŭ</i>		<i>pěšamŭ</i>
	B.	<i>dobry</i>	<i>dobra</i>	<i>dobry</i>	<i>pěšě</i>	<i>pěša</i>	<i>pěšě</i>
	N.	<i>dobry</i>		<i>dobrami</i>	<i>pěši</i>		<i>pěšami</i>
	Msc.	<i>dobrěxŭ</i>		<i>dobraxŭ</i>	<i>pěšixŭ</i>		<i>pěšaxŭ</i>

Formy odmiany złożonej przymiotników

Liczba	Odmiana przymiotników twar-dotematowych			Odmiana przymiotników miękko-tematowych			
		r.m.	r.n.	r.ż.	r.m.	r.n.	r.ż.
Lp.	M.	<i>dobrŭ+jŭ</i>	<i>dobro+je</i>	<i>dobra+ja</i>	<i>pěšŭ+jŭ</i>	<i>pěše+je</i>	<i>pěša+ja</i>
	D.	<i>dobra+jego</i>		<i>dobry+jejě</i>	<i>pěša+jego</i>		<i>pěšě+jejě</i>
	C.	<i>dobru+jemu</i>		<i>dobrě+jeji</i>	<i>pěšu+jemu</i>		<i>pěši+jeji</i>
	B.	<i>dobrŭ+jŭ</i>	<i>dobro+je</i>	<i>dobrŏ+jŏ</i>	<i>pěšŭ+jŭ</i>	<i>pěše+je</i>	<i>pěšŏ+jŏ</i>
	N.	<i>dobromŭ+jimŭ</i>		<i>dobrŏ+jejŏ</i>	<i>pěšemŭ+jimŭ</i>		<i>pěšŏ+jejŏ</i>
	Msc.	<i>dobrě+jemŭ</i>		<i>dobrě+jeji</i>	<i>pěši+jemŭ</i>		<i>pěši+jeji</i>
Lmn.	M.	<i>dobri+ji</i>	<i>dobra+ja</i>	<i>dobry+jě</i>	<i>pěši+ji</i>	<i>pěša+ja</i>	<i>pěšě+jě</i>
	D.	<i>dobrŭ+jixŭ</i>		<i>dobrŭ+jixŭ</i>	<i>pěšŭ+jixŭ</i>		<i>pěšŭ+jixŭ</i>
	C.	<i>dobromŭ+jimŭ</i>		<i>dobramŭ+jimŭ</i>	<i>pěšemŭ+jimŭ</i>		<i>pěšamŭ+jimŭ</i>
	B.	<i>dobry+jě</i>	<i>dobra+ja</i>	<i>dobry+jě</i>	<i>pěšě+jě</i>	<i>pěša+ja</i>	<i>pěšě+jě</i>
	N.	<i>dobry+jimi</i>		<i>dobrami+jimi</i>	<i>pěši+jimi</i>		<i>pěšami+jimi</i>
	Msc.	<i>dobrěxŭ+jixŭ</i>		<i>dobraxŭ+jixŭ</i>	<i>pěšixŭ+jixŭ</i>		<i>pěšaxŭ+jixŭ</i>
Lpodw.	M., B.	<i>dobra+ja</i>	<i>dobrě+ji</i>	<i>dobrě+ji</i>	<i>pěša+ja</i>	<i>pěši+ji</i>	<i>pěši+ji</i>
	D., Msc.	<i>dobru+jeju</i>		<i>dobru+jeju</i>	<i>pěšu+jeju</i>		<i>pěšu+jeju</i>
	C., N.	<i>dobroma+jima</i>		<i>dobrama+jima</i>	<i>pěšema+jima</i>		<i>pěšama+jima</i>

**Rozwój odmiany złożonej przymiotników
(deklinacja *ǫ-, *jǫ- tematowa)**

	Stan wcz.psł.		Stan późn.psł.		Stan stpol.		Stan npol.	
	r.m.	r.n.	r.m.	r.n.	r.m.	r.n.	r.m.	r.n.
Lp.								
M.	<i>dobrǫ+jǫ</i> <i>pěšǫ+jǫ</i>	<i>dobro+je</i> <i>pěše+je</i>	<i>dobryǫ</i> <i>pěšijǫ</i>	<i>dobroje</i> <i>pěšeje</i>	<i>dobrȳ</i> <i>pieszĩ</i>	<i>dobrě</i> <i>pieszě</i>	-y -y	-e -e
D.	<i>dobra+jego</i> <i>pěša+jego</i>		<i>dobrajego</i> <i>pěšajego</i>		<i>dobrěgo</i> <i>pieszěgo</i>		-ego -ego	
C.	<i>dobru+jemu</i> <i>pěšu+jemu</i>		<i>dobrujemu</i> <i>pěšujemu</i>		<i>dobrěmu</i> <i>pieszěmu</i>		-emu -emu	
B.	<i>dobrǫ+jǫ</i> <i>pěšǫ+jǫ</i>	<i>dobro+je</i> <i>pěše+je</i>	<i>dobryǫ</i> <i>pěšijǫ</i>	<i>dobroje</i> <i>pěšeje</i>	<i>dobrȳ ></i> <i>>dobrěgo</i> <i>pieszĩ ></i> <i>>pieszěgo</i>	<i>dobrě</i> <i>pieszě</i>	-ego -ego	-e -e
N.	<i>dobromǫ+jimǫ</i> <i>pěšemǫ+jimǫ</i>		<i>dobryjimǫ</i> <i>pěšijimǫ</i>		<i>dobrȳm//ē̄m</i> <i>pieszĩm//ē̄m</i>		-ym -ym	
Msc.	<i>dobrě+jemǫ</i> <i>pěši+jemǫ</i>		<i>dobrějemǫ</i> <i>pěšijemǫ</i>		<i>dobrěm//ȳm</i> <i>pieszēm//ȳm</i>		-ym -ym	
Lmn.								
M.	<i>dobri+jǫ</i> <i>pěši+jǫ</i>	<i>dobra+ja</i> <i>pěša+ja</i>	<i>dobrijǫ</i> <i>pěšijǫ</i>	<i>dobraja</i> <i>pěšaja</i>	<i>dobrzĩ</i> <i>pieszĩ</i>	<i>dobrā</i> <i>pieszā</i>	-y -i	-e -e
D.	<i>dobrǫ+jixǫ</i> <i>pěšǫ+jixǫ</i>		<i>dobryjixǫ</i> <i>pěšijixǫ</i>		<i>dobrȳm</i> <i>pieszĩch</i>		-ych -ych	
C.	<i>dobromǫ+jimǫ</i> <i>pěšemǫ+jimǫ</i>		<i>dobryjimǫ</i> <i>pěšijimǫ</i>		<i>dobrȳm</i> <i>pieszĩm</i>		-ym -ym	
B.	<i>dobry+jě</i> <i>pěši+jě</i>	<i>dobra+ja</i> <i>pěša+ja</i>	<i>dobryjě</i> <i>pěšijě</i>	<i>dobraja</i> <i>pěšaja</i>	<i>dobrě</i> <i>pieszě</i>	<i>dobrā</i> <i>pieszā</i>	-ych -ych	-e -e
N.	<i>dobry+jimi</i> <i>pěši+jimi</i>		<i>dobryjimi</i> <i>pěšijimi</i>		<i>dobrȳmi//ē̄mi</i> <i>pieszĩmi//ē̄mi</i>		-ymi -ymi	
Msc.	<i>dobrěxǫ+jixǫ</i> <i>pěšixǫ+jixǫ</i>		<i>dobryjixǫ</i> <i>pěšijixǫ</i>		<i>dobrȳch</i> <i>pieszĩch</i>		-ych -ych	

**Rozwój odmiany złożonej przymiotników
(deklinacja *ā-, *jā- tematowa)**

	Stan wcz.psł.	Stan późn. psł.	Stan stpol.	Stan npol.
Lp.				
M.	<i>dobra+ja</i> <i>pěša+ja</i>	<i>dobraja</i> <i>pěšaja</i>	<i>dobrā</i> <i>pieszā</i>	<i>dobra</i> <i>piesza</i>
D.	<i>dobry+jejě</i> <i>pěšě+jejě</i>	<i>dobryjě</i> <i>pěšějě</i>	<i>dobrē</i> <i>pieszē</i>	<i>dobrej</i> <i>pieszej</i>
C.	<i>dobrě+jeji</i> <i>pěši+jeji</i>	<i>dobrěji</i> <i>pěšiji</i>	<i>dobrěj</i> <i>pieszěj</i>	<i>dobrej</i> <i>pieszej</i>
B.	<i>dobrǫ+jǫ</i> <i>pěšǫ+jǫ</i>	<i>dobrǫjǫ</i> <i>pěšǫjǫ</i>	<i>dobrǫ</i> <i>pieszǫ</i>	<i>dobrǫ</i> <i>pieszǫ</i>
N.	<i>dobrǫ+jejǫ</i> <i>pěšǫ+jejǫ</i>	<i>dobrǫjǫ</i> <i>pěšǫjǫ</i>	<i>dobrǫ</i> <i>pieszǫ</i>	<i>dobrǫ</i> <i>pieszǫ</i>
Msc.	<i>dobrě+jeji</i> <i>pěši+jeji</i>	<i>dobrěji</i> <i>pěšiji</i>	<i>dobrěj</i> <i>pieszěj</i>	<i>dobrej</i> <i>pieszej</i>
Lmn.				
M.	<i>dobry+jě</i> <i>pěšě+jě</i>	<i>dobryjě</i> <i>pěšějě</i>	<i>dobrē</i> <i>pieszē</i>	<i>dobre</i> <i>piesze</i>
D.	<i>dobrǫ+jixǫ</i> <i>pěšǫ+jixǫ</i>	<i>dobryjixǫ</i> <i>pěšijixǫ</i>	<i>dobrǫch</i> <i>pieszǫch</i>	<i>dobrych</i> <i>pieszych</i>
C.	<i>dobramǫ+jimǫ</i> <i>pěšamǫ+jimǫ</i>	<i>dobryjimǫ</i> <i>pěšijimǫ</i>	<i>dobrǫm</i> <i>pieszǫm</i>	<i>dobrym</i> <i>pieszym</i>
B.	<i>dobry+jě</i> <i>pěšě+jě</i>	<i>dobryjě</i> <i>pěšějě</i>	<i>dobrē</i> <i>pieszē</i>	<i>dobre</i> <i>piesze</i>
N.	<i>dobrami+jimi</i> <i>pěšami+jimi</i>	<i>dobryjimi</i> <i>pěšijimi</i>	<i>dobrǫmi</i> <i>pieszǫmi</i>	<i>dobrymi</i> <i>pieszymi</i>
Msc.	<i>dobrǫch+jixǫ</i> <i>pěšǫch+jixǫ</i>	<i>dobryjixǫ</i> <i>pěšijixǫ</i>	<i>dobrǫch</i> <i>pieszǫch</i>	<i>dobrych</i> <i>pieszych</i>

Odmiana liczebnika *dъwa

	r.m.	r.ż.	r.n.
M.	<i>dъv-a</i>	<i>dъv-ě</i>	<i>dъv-ě</i>
D.	<i>dъv-oju</i>		
C.	<i>dъv-ěma</i>		
B.	<i>dъv-a</i>	<i>dъv-ě</i>	<i>dъv-ě</i>
N.	<i>dъv-ěma</i>		
Msc.	<i>dъv-oju</i>		
W.	<i>dъv-a</i>	<i>dъv-ě</i>	<i>dъv-ě</i>

Rozwój odmiany liczebników *trzy, cztery*

	Stan psł.		Stan stpol.		Stan npol.	
	r.m.	r.ż., n.	r.m.	r.ż., n.	r.m.	r.ż., n.
M.	<i>trije</i> <i>četyre</i>	<i>tri</i> <i>četyri</i>	<i>trze</i> <i>cztyrze</i>	<i>trzy</i> <i>cztyrzy</i>	<i>trzej, trzech</i> <i>czterej, -ech</i>	<i>trzy</i> <i>cztery</i>
D.	<i>trije</i> <i>četyrě</i>		<i>trzy</i> <i>cztyr</i>		<i>trzech</i> <i>czterech</i>	
C.	<i>trьmь</i> <i>četyrьmь</i>		<i>trzem</i> <i>cztyrzem</i>		<i>trzem</i> <i>czterem</i>	
B.	<i>tri</i> <i>četyri</i>		<i>trzy</i> <i>cztyrzy</i>		<i>trzech</i> <i>czterech</i>	<i>trzy</i> <i>cztery</i>
N.	<i>trami</i> <i>četyrьmi</i>		<i>trzemi</i> <i>cztyrzymi</i>		<i>trzema</i> <i>czterema</i>	
Msc.	<i>trьxь</i> <i>četyrьxь</i>		<i>trzech</i> <i>cztyrzec</i>		<i>trzech</i> <i>czterech</i>	

Odmiana liczebnika **sьto*

	lp.	lm.	lpd.
M.	sьt-o	sьt-a	sьt-ě
D.	sьt-a	sьt-ь	sьt-u
C.	sьt-u	sьt-omь	sьt-oma
B.	sьt-o	sьt-a	sьt-ě
N.	sьt-omь	sьt-y	sьt-oma
Msc.	sьt-ě	sьt-ěxь	sьt-u
W.	sьt-o	sьt-a	sьt-ě

Czas terażniejszy

Liczba	Osoba	Końcówka	Koniugacja psł.				
			I. -o//e-	II. -no//ne	III. -jo//jc	IV. -jo//i-	V. atematyczna
Lp.	1	-o-mь	<i>nes-ρ</i> <i>vez-ρ</i>	<i>dvig-nρ</i> <i>běg-nρ</i>	<i>my-jρ</i> <i>pis-jρ</i>	<i>xval-jρ</i> <i>voz-jρ</i>	<i>jes-mь</i> <i>da-mь</i>
	2	-šь	<i>nes-e-šь</i> <i>vez-e-šь</i>	<i>dvig-ne-šь</i> <i>běg-ne-šь</i>	<i>my-je-šь</i> <i>pis-je-šь</i>	<i>xval-i-šь</i> <i>voz-i-šь</i>	<i>jes-si > jesi</i> <i>dad-si > dasi</i>
	3	-tь	<i>nes-e-tь</i> <i>vez-e-tь</i>	<i>dvig-ne-tь</i> <i>běg-ne-tь</i>	<i>my-je-tь</i> <i>pis-je-tь</i>	<i>xval-i-tь</i> <i>voz-i-tь</i>	<i>jes-tь</i> <i>das-tь</i>
Lmn.	1	-mь	<i>nes-e-mь</i> <i>vez-e-mь</i>	<i>dvig-ne-mь</i> <i>běg-ne-mь</i>	<i>my-je-mь</i> <i>pis-je-mь</i>	<i>xval-i-mь</i> <i>voz-i-mь</i>	<i>jes-mь</i> <i>da-mь</i>
	2	-te	<i>nes-e-te</i> <i>vez-e-te</i>	<i>dvig-ne-te</i> <i>běg-ne-te</i>	<i>my-je-te</i> <i>pis-je-te</i>	<i>xval-i-te</i> <i>voz-i-te</i>	<i>jes-te</i> <i>das-te</i>
	3	-o-ntь > -ρtь	<i>nes-ρtь</i> <i>vez-ρtь</i>	<i>dvig-nq-tь</i> <i>běg-nρ-tь</i>	<i>my-jρ-tь</i> <i>pis-jρ-tь</i>	<i>xval-jρ-tь</i> <i>voz-jρ-tь</i>	<i>s-ρtь</i> <i>dad-ρtь</i>
Lpodw.	1	-vě	<i>nes-e-vě</i> <i>vez-e-vě</i>	<i>dvig-ne-vě</i> <i>běg-ne-vě</i>	<i>my-je-vě</i> <i>pis-je-vě</i>	<i>xval-i-vě</i> <i>voz-i-vě</i>	<i>jes-vě</i> <i>dad-vě > da-ve</i>
	2	-ta	<i>nes-e-ta</i> <i>vez-e-ta</i>	<i>dvig-ne-ta</i> <i>běg-ne-ta</i>	<i>my-je-ta</i> <i>pis-je-ta</i>	<i>xval-i-ta</i> <i>voz-i-ta</i>	<i>jes-ta</i> <i>das-ta</i>
	3	-te	<i>nes-e-te</i> <i>vez-e-te</i>	<i>dvig-ne-te</i> <i>běg-ne-te</i>	<i>my-je-te</i> <i>pis-je-te</i>	<i>xval-i-te</i> <i>voz-i-te</i>	<i>jes-te</i> <i>das-te</i>

Powstanie deklinacji na *-m, -sz*

Liczba	Osoba	Stan przed kontrakcją przedpol.	Stan po kontrakcji przedpol. i stan stpol.
Lp.	1	<i>zna-jǫ</i> <i>um'e-jǫ</i>	<i>zna-jǫ</i> → stpol. <i>znaj-ę</i> <i>um'e-jǫ</i> → stpol. <i>umiej-ę</i>
	2	<i>zna-je-šb</i> <i>um'e-je-šb</i>	<i>zn-āšb</i> → stpol. <i>zn-āsz</i> <i>um'-ēšb</i> → stpol. <i>um'-ēs</i>
	3	<i>zna-je-tb</i> <i>um'e-je-tb</i>	<i>zna-āt</i> → stpol. <i>zn-ā</i> <i>um'-ēt</i> → stpol. <i>um'-ē</i>
Lmn.	1	<i>zna-je-mb</i> <i>um'e-je-mb</i>	<i>zn-ām</i> → stpol. <i>zn-ām[y]</i> <i>um'-ēm</i> → stpol. <i>um'-ēm[y]</i>
	2	<i>zna-je-t'e</i> <i>um'e-je-t'e</i>	<i>zn-āt'e</i> → stpol. <i>zn-ācie</i> <i>um'-ēt'e</i> → stpol. <i>um'-ēcie</i>
	3	<i>zna-jǫ-tb</i> <i>um'e-jǫ-tb</i>	<i>zna-jǫ-tb</i> → stpol. <i>znaj-q</i> <i>um'e-jǫ-tb</i> → stpol. <i>umiej-q</i>

Aoryst

Liczba	Osoba	Koniugacje			
		I. -ę, -'esz	II. -'ę, -'esz	III. -'ę, -'isz	IV. -am, -asz//-'em, -'esz//em, -eś
Lp.	1	<i>ukradziech</i>	<i>idziech</i>	<i>chwalich</i>	<i>działach, bych</i>
	2	<i>ukradzie</i>	<i>idzie</i>	<i>chwali</i>	<i>działa, by</i>
	3	<i>ukradzie</i>	<i>idzie</i>	<i>chwali</i>	<i>działa, by</i>
Lmn.	1	<i>ukradziechom</i>	<i>idziechom</i>	<i>chwalichom</i>	<i>działachom, bychom</i>
	2	<i>ukradzieście</i>	<i>idzieście</i>	<i>chwaliście</i>	<i>działaście, byście</i>
	3	<i>ukradziechą</i>	<i>idziechą</i>	<i>chwalichą</i>	<i>działachą, bychą</i>

Imperfekt

Liczba	Osoba	Koniugacje			
		I. -ę, -'esz	II. -'ę, -'esz	III. -'ę, -'isz	IV. -am, -asz//-'em, -'esz// //em, -eś
Lp.	1	<i>ukradziech</i>	<i>idziech</i>	<i>chwalach</i>	<i>działach, biech</i>
	2	<i>ukradziesze</i>	<i>idziesze</i>	<i>chwalasze</i>	<i>działasze, biesze</i>
	3	<i>ukradziesze</i>	<i>idziesze</i>	<i>chwalasze</i>	<i>działasze, biesze</i>
Lmn.	1	<i>ukradziechom</i>	<i>idziechom</i>	<i>chwalachom</i>	<i>działachom, biechom</i>
	2	<i>ukradzieszecie// //ukradzieście</i>	<i>idzieszecie// //idzieście</i>	<i>chwalaszecie// //chwalaście</i>	<i>działaszecie//działaście bieszecie//bieście</i>
	3	<i>ukradziechą</i>	<i>idziechą</i>	<i>chwalachą</i>	<i>działachą, biechą</i>

Tryb rozkazujący

Liczba	Osoba	Koniugacje psł.					Koniugacje stpol.			
		Przyrostki tematu i końcówki					Końcówki			
		I.	II.	III.	IV.	V.	I.	II.	III.	IV.
Lp.	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	2=3	-i	-n-i	-j-i	-i	-jb	-i	-i	-i	-'ϕ
Lmn.	1	-ě-mъ	-ně-mъ	-ji-mъ	-i-mъ	-i-mъ	-im[y]			-imy
	2	-ě-te	-ně-te	-ji-te	-i-te	-i-te	-icie			
	3	–	–	–	–	–	3=2			
Lpodw.	1	-ě-vě	-ně-vě	-ji-vě	-i-vě	-i-vě	-iwa			
	2	-ě-ta	-ně-ta	-ji-ta	-i-ta	-i-ta	-ita			
	3	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Tryb warunkowy

Liczba	Osoba	*Tryb warunkowy	Staropolski aoryst	Formy współczesne
Liczba pojedyncza	1.	*bimъ	bych	bym (←byłem)
	2.	*bi	by	byś (←byłeś)
	3.	*bi	by	by
Liczba mnoga	1.	*bimъ	bychom	byśmy (←byliśmy)
	2.	*biste	byście	byście
	3.	*bQ	bychą	by

ОГЛАВЛЕНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	3
1. МЕСТО ЯЗЫКА ПОЛЬСКОГО В СРЕДУ ЯЗЫКОВ МИРА	4
2. ИСТОЧНИКИ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ЯЗЫКА ПОЛЬСКОГО	5
3. ПИСЬМО СТАРОПОЛЬСКИХ ТЕКСТОВ	6
4. ПРАСЛАВЯНСКАЯ СИСТЕМА ГОЛОСНЫХ	7
5. РАЗВИТИЕ ГРУПП * <i>tort</i> , * <i>tolt</i> , * <i>tert</i> , * <i>telt</i> , * <i>ort</i> , * <i>olt</i>	8
6. РАЗВИТИЕ СОНОАНТОВ * <i>r</i> , * <i>l</i> , * <i>ř</i> , * <i>ř</i>	9
7. ПРОГЛОС * <i>e</i> , * <i>ě</i>	10
8. ЯЕР	11
9. САМОГЛОСНЫЕ НОСОВЫЕ	12
10. ИЗМЕНЕНИЯ КОЛИЧЕСТВ ПОЛЬСКИХ САМОГЛОСОВ	13
11. ПАЛАТАЛИЗАЦИИ ПРЕДИСТОРИЧЕСКИЕ	14
12. ПОЛЬСКИЕ ПРОЦЕССЫ СЪЮГЛОСОВЫЕ	15
13. СУЩЕСТВО	16
14. СВЯЗКИ	21
15. ПРИМЯТИТЕЛЬ	23
16. ЧИСЛИТЕЛЬ	24
17. ДЕЙТЕЛИТЕЛЬ	26
ПРОСЬБЫ	28
БИБЛИОГРАФИЯ	31
ДОПОЛНЕНИЯ	33

Учебное издание

ЕРОМА Жанна Ивановна
ПАВЛЮКЕВИЧ Алина Тадеушевна

ИСТОРИЧЕСКАЯ ГРАММАТИКА ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА
GRAMATYKA HISTORYCZNA JĘZYKA POLSKIEGO

Методические рекомендации

Ответственный за выпуск: *Н.Н. Красницкая*
Компьютерная верстка: *Р.Н. Баранчик*
Дизайн обложки: *О.В. Канчуга*

Подписано в печать 10.06.2010. Формат 60 × 84/8.
Бумага офсетная. Ризография. Гарнитура Таймс.
Усл. печ. л. 8,37. Уч.-изд. л. 4,32. Тираж 40 экз. Заказ

Издатель и полиграфическое исполнение:
Учреждение образования «Гродненский государственный
университет имени Янки Купалы».

ЛИ № 02330/0549484 от 14.05.2009.
ЛП № 02330/0494172 от 03.04.2009.

Пер. Телеграфный, 15а, 230023, Гродно.

ISBN 978-985-515-300-0

9 789855 153000